

**UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO
PRAHA**

bakalářské kombinované studium
2009 – 2012

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Karel Borek

České celostátní deníky a jejich čtenáři

Praha 2012

**Vedoucí bakalářské práce:
RNDr. Jaroslav Huk, CSc.**

**JAN AMOS KOMENSKÝ UNIVERSITY
PRAGUE**

Bachelor Combined (Part time) Studies
2009 – 2012

BACHELOR THESIS

Karel Borek

Czech Nationwide Newspapers and Their Readers

Prague 2012

**The Bachelor Thesis Work Supervisor:
RNDr. Jaroslav Huk, CSc.**

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 29. března 2012

Karel Borek

Poděkování

Chtěl bych poděkovat svému vedoucímu bakalářské práce RNDr. Jaroslavu Hukovi, CSc., za odborné vedení, za pomoc a rady při zpracování této práce.

Anotace

Bakalářská práce se ve své teoretické práci zabývá historickým vývojem periodického tisku ve světě a v českých zemích. Dále si všímá rozvoje celostátních deníků v Čechách v době první a druhé republiky, v době protektorátu a v poválečné době. Popisuje obnovu a vznik nových celostátních deníků v 50. a 60. letech, v době normalizace a budování socialismu. Autor této práce sleduje obnovu a vývoj periodik Mladá fronta Dnes a Hospodářských novin po roce 1989. Praktická část rozebírá obsah a čtenářské publikum MF Dnes a Hospodářských novin.

Klíčové pojmy

Celostátní, čtenářská obec, deník, periodikum, reportáž, rubriky, seriózní, tiskový náklad, vývoj.

Annotation

The Bachelor thesis in its theoretical work deals with the historical development of periodicals in the world and the Czech lands. It aims at the development of national dailies in the Czech Republic during the First and Second Republic, during the Protectorate and in the postwar era. Describes the restoration and creation of new national dailies in the 50th and 60 years at the time of normalization and building socialism. The author follows the restoration and development periodicals MF Dnes and Hospodarske noviny (Economic newspaper).after 1989. Practical analyzes the content and readership audience MF Dnes and Hospodarske noviny (Economic newspapers).

Key words

Column, coverage, dailies, development, nationwide, periodical press, press run, reading audience, serious.

Obsah

Úvod	8
Teoretická část	
1. TIŠTĚNÁ MÉDIA	10
1.1 Počátek a rozvoj tištěných médií od poloviny 15. století	10
1.1.1 Předchůdci periodického tisku	11
1.1.2 Tištěná média v Evropě od 17. století do sklonku 18. století	12
1.1.3 Vznik politické žurnalistiky	14
1.1.4 Tištěná média v českých zemích od 15. století do sklonku 18. století	15
1.2 Tisk jako nástroj národního sebeuvědomění	17
1.2.1 Tištěná média v českých zemích v 19. století	18
2. TIŠTĚNÁ MÉDIA V ČESKÝCH ZEMÍCH OD ROKU 1918 – 1990	21
2.1 Periodický tisk v meziválečných letech 1918 – 1938	21
2.1.1 Největší vydavatelské koncerny	22
2.1.2 Struktura periodického tisku a novinářské osobnosti	24
2.2 Tištěná média od roku 1938 – 1945	28
2.2.1 Cenzura tištěných médií a jejich legální tisk	31
2.3 Obnova periodického tisku od roku 1945 do roku 1948	33
2.4 Tištěná média v období budování socialismu od roku 1948	35
2.4.1 Vývoj periodického tisku do poloviny 50. let	38
2.4.2 Vývoj periodického tisku od poloviny 50. let do roku 1968	39
2.4.3 Vývoj periodického tisku v době normalizace po roce 1969	43
2.4.4 Působení médií na postoje společnosti	45
3. ČESKÝ TISK PO ROCE 1990	47
3.1 Obnova tištěných deníků	47
4. HISTORIE HOSPODÁŘSKÝCH NOVIN A MF DNES	50
4.1 Vznik a vývoj Hospodářských novin	50
4.2 Vznik a vývoj Mladé fronty dnes	51
Praktická část	
5. SROVNÁVACÍ ANALÝZA – HN a MF Dnes	53
5.1 Profil publika Hospodářských novin	53
5.2 Profil publika MF Dnes	54
5.3 Ukázka několika zajímavých odhalení MF Dnes	55
5.4 Porovnání kulturních rubrik MF Dnes a HN	56
5.5 Grafické zpracování a struktura deníků MF Dnes a HN	57
5.6 Porovnání nákladů a čtenosti Hospodářských novin a MF Dnes od roku 2006 do roku 2010	59
6. ZHODNOCENÍ ANALÝZY	60
Závěr	61

ÚVOD

Již od svého vzniku se noviny snažily přinést co nejnovější a nejpodrobnější informace o právě uplynulých nebo probíhajících událostech, ať už to byly události velkého významu nebo zprávy lokálního charakteru. V průběhu staletích se z novin stal velmi účinný nástroj mocenského a politického boje. Měli bychom mít na paměti, že noviny byly a jsou vydávány v určitém společenském a politickém prostředí a z tohoto důvodu na svých stránkách budou vždy vyjadřovat zájmy různých společenských tříd, skupin a některých jednotlivců. Není to tak dávno, kdy v bývalém Československu to byl stát, který kontroloval obsah novin a cenzuroval jednotlivé zprávy, aby nepoškodily zájmy vládnoucí třídy. Značná část čtenářské obce se navzdory této cenzuře naučila číst mezi řádky a zprávy si uměla přefiltrovat. Není sice možné jednoznačně říci, že noviny byly vždy bojem svobody slova proti cenzuře nebo bojem dobra proti zlu, ale co lze s téměř stoprocentní jistotou říci, je fakt, že noviny, byly a jsou prostředkem pro vyjádření nových myšlenek a do značné míry napomáhají prosazení společenských změn.

Tématem této práce je zhodnocení vývoje celostátních deníků od vzniku periodického tisku až po současnost a analýza deníků Hospodářské noviny a Mladá fronta Dnes.

První kapitola se věnuje dějinám světové žurnalistiky a jejímu vzniku, kde se ve stručnosti autor zmiňuje o vynálezu tisku a jeho počátcích, předchůdců novin a rozšíření tisku ve světě a stručný vývoj tisku v českých zemích do konce 19. století.

Ve druhé kapitole je popsán stručný vývoj československých tištěných médií od roku 1918 až do roku 1990. Tato část je věnována struktuře a vzniku tištěných deníků, jejich titulů a obsahu za první republiky, protektorátu, v období od roku 1948 až do roku 1968 a v době normalizace až do roku 1990.

Ve třetí kapitole je stručně popsána obnova tištěných deníků z první republiky a vznik nových titulů tištěných deníků po roce 1990. Tato kapitola se hlouběji zabývá vlastnickou strukturou zkoumaných deníků, jejich prodejností a vlivu na čtenářskou obec.

V praktické části je provedena analýza zkoumaných deníků, průzkum jejich nákladů a čtenářské obce.

1. TIŠTĚNÁ MÉDIA

1.1 Počátek a rozvoj tištěných médií od poloviny 15. století

Vynález tisku z pohyblivých typů otevřel stavidla informační a komunikační záplavě, která neměla v předchozím historickém vývoji obdoby. Od vydání Gutenbergovy bible v roce 1455 do konce 15. století vyšlo v Evropě na 30 tisíc knižních titulů s celkovým nákladem téměř 30 miliónů výtisků a tištěné knihy tak během necelých padesáti let předstihly souhrnnou knižní produkci řady předcházejících staletí dohromady. Nový způsob reprodukce textu zprostředkoval nesrovnatelně širšímu okruhu lidí znalost významné části kulturního dědictví minulosti i možnost aktivního přístupu k myšlenkovému a duchovnímu dění (Köppl, Köpplová, Dějiny světové žurnalistiky, 1989, s. 9).

„Výrazný odstup mezi vývojem technických možností mechanické reprodukce textu a uplatněním skutečného periodického tisku – novin, nebyl v žádném případě náhodný. Zatímco knihtisk reagoval na jasně vymezenou, existující potřebu, pracoval pro reálný a ověřený trh a mohl se i po formální stránce opřít o pevně ustavené a vlastně hotové vzory finálního produktu, byly další možnosti využití nově vzládnuté technologie tisku dlouho nejasné a obchodně nejisté“. (Köppl, Köpplová, Dějiny světové žurnalistiky, 1989, s. 9).

S rozšířením knihtisku však bylo nezbytné najít pro nové výrobní kapacity odpovídající vytížení. Nehrálo zde roli pouze riziko možné nucené přestávky mezi získáním větších zakázek, které by zanechalo tiskaře na nějakou dobu bez práce. I při dostatku velkých úkolů, tj. tisku knih, bylo nezbytné vyrovnávat se s praktickou ekonomikou nového řemesla. Příprava velkých zakázek byla časově i finančně náročná a vázala velký provozní kapitál, který se jen pomalu obracel. Náklady na nákup materiálu a provoz

dílny však bylo nutné hradit průběžně a tiskaři se proto snažili doplňovat práci na velkých zakázkách drobnějšími a hlavně rutinními a rychlými pracemi, které zrychlovali obrat kapitálu a umožňovaly jim pokrýt běžné výdaje. Podobné zakázky zahrnovaly v 15. století například nástěnné kalendáře, úřední oznámení, karty a odpustky. (Köppl, Köpplová, Dějiny světové žurnalistiky, 1989, s. 9-10).

1.1.1 Předchůdci periodického tisku

Od začátku 16. století se v různých zemích začaly objevovat jednorázové tiskoviny, které oznamovaly nevdědní a zajímavé informace. Velmi často se tyto zprávy týkaly nadpřirozených úkazů, požárů, poprav, povodní, válečných tažení, dobytých nebo ztracených území, převratných vynálezů a podobně. Zprávy tohoto typu byly uváděny pod různými tituly, nejčastěji se ale označovaly jako Zpráva o..., Novina o...nebo Historia, Epistola a další. V německé oblasti byl výskyt těchto zpráv nejčastější, z tohoto důvodu se jich také nejvíce dochovalo, nazývala se tato skupina tiskovin pod německým označením *newe zeitung*. V dnešní době má termín *Zeitung* jiný význam než v 16. století, kde *newe zeitung* znamenalo čerstvou, aktuální, poslední zprávu.

„*Newe zeitung* byly výhodným řešením problému tehdejších tiskařů jak zaměstnat dílnu v období mezi získáním větších zakázek a zrychlit oběh vloženého kapitálu. Při jejich výrobě bylo možné využít existující písmo i drobné zdobné prvky připravené pro knihtisk nebo zbylé z hotových zakázek. Výprava knih byla ostatně jasně patrným formálním vzorem i pro výslednou podobu *newe zeitung*, které měly impresivní titulní list zdobený rámečky, vinětami, erby a další dekorací. Titul byl uváděn samostatně a v mnoha případech upozorňoval na hlavní či nejzajímavější rysy zprávy“ (Köppl, Köpplová, Dějiny světové žurnalistiky, 1989, s. 12).

Druhým vývojovým proudem, který se bezpochyby podílel na vzniku periodického tisku byla korespondence. Korespondence byla mnohem starším jevem než *newe zeitung*, *avisa* a jiné podobné tiskoviny. Psané

zpravodajství fungovalo po celý středověk a sloužilo především k informování vládců o stavu jejich impérií. Nebyli to, ale pouze vládcové, kteří využívali tyto informace. Je známo, že i církev udržovala velmi čilou korespondenci nejen s Římem jako vrcholu organizační a komunikační hierarchie, ale také s různými řády, univerzitami a dalšími důležitými institucemi. Psané korespondenci se přikládal také velký význam při komunikaci mezi městy.

1.1.2 Tištěná média v Evropě od 17. století do sklonku 18. století

Určité náznaky informování veřejnosti o zajímavých událostech, které se v 16. století objevovaly v *newe zeitung*, *avis* a *messrelation*, byly na začátku 17. století mnohem častější a systematictější. S prvním pokusem o vydávání periodického tisku se setkáváme u Samuela Dilbauma, který byl vydavatelem různých typů tiskovin a almanachů. V roce 1597 začal vydávat obdobu *messrelation*. Titul vycházel jednou za měsíc a měnil se v návaznosti na obsah, ale můžeme říci, že první krok k pravidelnému vydávání periodického tisku byl učiněn.

„O dvanáct let později se první periodicky vydávané noviny objevily prakticky současně ve Štrasburku a Wolfenbüttelu. Štrasburský knihkupec Johan Carolus vydával svůj list pod názvem *Relation: aller Fürnemmen und gedenckwürdingen Historien*, zatímco wolfenbüttelský tiskař Julius Adolphus von Söhne ozdobil svůj ne zcela pravidelný týdeník mnohoznačným názvem *Aviso, Relation oder Zeitung*. Prvenství ve vydávání periodického tisku však pro sebe reklamují i další města“ (Köppl, Köpplová, Dějiny světové žurnalistiky, 1989, s. 26).

„Periodicitu vydávání umožnily dalekosáhlé posuny ve vývoji dopravních a komunikačních podmínek ve společenském uspořádání, hospodářské organizaci, ve způsobu vedení politických a administrativních záležitostí, stejně jako změny ve vývoji obyvatelstva, rodiny, vzdělání a vědomí občanů. Přejít od příležitostného publikování zpráv k periodicky vydávaným zpravodajstvím odrážel rostoucí potřebu, naléhavost i praktickou

využitelnost veřejné komunikace“ (Köppl, Köpplová, Dějiny světové žurnalistiky, 1989, s. 26-27).

„Byl to právě pokrok v dopravě, který vedl k rozvoji obchodu. S rozvojem obchodování rostla potřeba aktuálních, včasných a spolehlivě docházejících informací politické a ekonomické povahy, což vedlo v 17. století jednak k rozvoji poštovních služeb, jednak ke zkracování periodicity na tři až čtyři vydání týdně (tzv. corantos či diurnal). Z pravidelného vydávání novin se stala živnost a vydavatelé jednotlivých titulů často pocházeli nejen z řad tiskařů, ale také poštmistrů“ (Bednařík, Jirák, Köpplová, Dějiny českých médií, 2011, s. 40)

„Periodicita se nevyhnutelně musela promítnout také do výrobních nákladů novin, jejich relativní ceny a v konečném výsledku i do dostupnosti. Rozhodujícími položkami výrobních nákladů neue zeitung byl papír a tisk. Obsah zprávy získával tiskař – vydavatel se vši pravděpodobností gratis díky svým kontaktům v okruhu vzdělců a jejich korespondencím. Noviny byly v tomto ohledu na stejné úrovni jako vydávání písňových textů nebo modliteb. U periodických novin se však již alespoň část obsahu získávala na komerční bázi (nákupem korespondencí, odběrem dalších novinových titulů, kupováním zpráv od poštmistrů a poslů apod.)“ (Köppl, Köpplová, Dějiny světové žurnalistiky, 1989, s. 30).

Denis MacQuail ve své knize Úvod do teorie masové komunikace uvádí: „Komerční noviny v 17. století nelze považovat za původní zdroj; jednalo se o kompilaci, kterou sestavoval tiskař a vydavatel v jedné osobě. Co se týče oficiálních tisků (noviny vydávané králem či vládou), vyznačovaly se v podstatě stejnými vlastnostmi, ale zazníval v nich výrazný tón autority a byly nástrojem sloužícím zájmům států. Komerční listy měly podobu, jež posléze dala tvář novinám jako společenské instituci, a jejich vývoj lze v retrospektivním pohledu považovat za rozhodující okamžik v dějinách komunikace – především totiž nabízely službu svým anonymním čtenářům a nesloužily jako nástroj propagandistů či mocnářů“ (MacQuail, Úvod do teorie masové komunikace, 2009, s. 40).

„Nárůst počtu titulů a jejich sílící společenský význam vedl také k rozvoji cenzury a institucí, které produkci novin regulovaly, a to církevních i panovnických. Cenzura většinou vycházela ze zkušeností, které stát a církve získaly z kontroly knižní produkce. Vzhledem k tomu, že rozvoj tisku byl podnikatelsky i politicky v zájmu sílícího měšťanstva, zatímco o omezení tisku usilovali stávající držitelé moci, tedy panovník a církve, stalo se z tiskové svobody a ze zrušení cenzury téma protimonarchistických vystoupení a součást modernizačního procesu (jak dokládá např. Spis *Aeropagitica* vydaný v Anglii v roce 1644 Johnem Miltonem)“ (Bednařík, Jirák, Köpplová, Dějiny českých médií, 2011, s. 40).

„Necelé století mezi zrušením cenzurních omezení v Anglii a nástupem Francouzské buržoazní revoluce bylo obdobím, kdy formy a způsoby žurnalistického působení objevené a porůznu vyzkoušené v předchozí etapě byly využity ve velkém měřítku. Období 1695 – 1780 bylo dobou praktické aplikace. Do počátku této etapy vstupovaly noviny ještě jako převážně vedlejší produkt knihtiskařského řemesla a především jako prostředek informace a rozptýlení. V předvečer Francouzské buržoazní revoluce byl tisk uznanou, vlivnou institucí a nástrojem vlivu, o jehož ovládnutí a využití usilovaly obě rozhodující společenské třídy tohoto období. Těžiště vývoje nepochybně spočívalo v Anglii. Hospodářské a společenské potřeby si však i v dalších zemích, především Francii a Německu, vyžadovaly využití novin jako prostředku hromadné, veřejné komunikace“ (Köppl, Köpplová, Dějiny světové žurnalistiky, 1989, s. 66).

1.1.3 Vznik politické žurnalistiky

„Počátky politické žurnalistiky jsou spojeny se jmény dvou autorů, kteří se proslavili především jako spisovatelé. Byli to Daniel Defoe a Jonathan Swift. Oba vycházeli ještě z tradice politického pamfletu a vedle literárního díla to jsou především pamflety, které jim zaručily pozornost publika. Současně se však oba autoři zasloužili o posun žurnalistiky od pouhého a převážně zahraničního zpravodajství k diskuzi domácích událostí, politickému komentáři

a službě zájmům politických stran. Daniel Defoe zasáhl již v roce 1697 se spisem *Esej o projektech*, pamfletem, doporučujícím změny ve společenském uspořádání v Anglii. V roce 1704 začal Defoe vydávat bojový politický týdeník se zřetelně whigovskou tendencí – *The Weekly Review of the Affairs of France*. List přešel časem na tři vydání do týdne a osamostatněním přílohy *The Little Review* se změnil fakticky na deník. Z tradice pamfletů převzal Defoe do *Review* satirické prvky, humor a vtip a jako jeden z prvních začal používat formy krátké eseje na nejrůznější témata, včetně kontroverzních politických námětů“ (Köppl, Köpplová, Dějiny světové žurnalistiky, 1989, s. 83).

„Jonathan Swift naproti tomu patřil k publicistům, kteří ve své činnosti důsledně zachovávali jednu nastoupenou politickou linii. Swift se stal vydavatelem politického listu *The Examiner* v roce 1710 již jako známý autor vlivných spisů. Swiftův *The Examiner* se řadil do skupiny opozičních toryovských listů, které ironizovaly whigovský kabinet, více či méně zastřené útočily na zahraniční politiku vlády i na osobu prvního ministra. Mezi oběma politickými tábory „létaly pumy nabitě výbušnou prózou“ a opoziční publicistika nejen převzala iniciativu, ale dokázala si i zajistit služby předních literátů a stylistů tohoto období“ (Köppl, Köpplová, Dějiny světové žurnalistiky, 1989, s. 84).

„V druhé polovině 18. století již byla struktura i denního tisku plně rozvinuta. V roce 1785 byly založeny londýnské *The Times*. Tisk měl nejen informační, ale také politickou a zábavní funkci“ (Bednařík, Jirák, Köpplová, Dějiny českých médií, 2011, s. 40).

1.1.4 Tištěná média v českých zemích od 15. století do sklonku 18. století

Jako nejstarší tisk se na našem území uvádí *Trojanská kronika*, která měla být vydána roku 1468, ale tento rok údajného vydání nebyl zcela jednoznačně potvrzen. Z tohoto důvodu se jako první doložený tisk v českých zemích uvádí vydání latinské příručky *Statua sinodalia Arnesti* z roku 1476.

O několik let později vyšla první česky psaná Bible. Podle doložených informací, bylo do roku 1500 vydáno v Čechách více jak 44 tisků, které nazýváme prvotisky neboli inkunábuli. Období kolem 15. století je literárně také nazýváno jazykovou dvoukolejností. Udržovala se stále tradice latinsky psaného textu, ale zároveň se již objevovaly texty psané v češtině. V druhé polovině 15. století je literatura převážně polemická a duchovní. Prvními velkými díly, které byly v tomto období přeloženy do češtiny je například *Kniha svatého Jana Zlatoústého o napravení padlého* nebo *Chvála bláznovství* které napsal Erasmus Rotterdamský a do češtiny přeložil Řehoř Hrubý ze Všehrd . (Bednařík, Jirák, Köpplová, Dějiny českých médií, 2011, s. 46, 47).

Po skončení třicetileté války došlo k výraznému zredukování tisku v českých zemích. Úroveň obsahu tiskovin nebyla v tomto období příliš valná a oproti předchozím rokům spíše upadala. Důvody k tomuto úpadku byly prozaické. Po válce se dramaticky snížil počet mněš'tanstva, došlo k nárůstu emigrace a tím se snížil počet potencialních odběratelů a čtenářů.. O tiskoviny a letáky s náročnějším textem nejevil nikdo příliš velký zájem a tak se tiskly především letáky, které obsahovaly zprávy o živelných pohromách, vraždách, popravách, atd.. (Bednařík, Jirák, Köpplová, Dějiny českých médií, 2011, s. 51).

Prvním pokusem vydávat česky psané noviny se stal počín Daniela Michálka, který v říjnu roku 1688 vytiskl překlad svých německy psaných novin. Za tento svůj čin byl Michálek vyslýchán a vyšetřován a další vydávání česky psaných novin mu bylo zakázáno. Po Michálkově smrti získal monopol na vydávání německy psaných novin Karel Ferdinand Arnolt, který pocházel z tiskařského rodu Arnoltů. Jeho noviny, ve kterých přetiskoval zprávy z cizích zemí, byly vydávány dvakrát týdně. Arnoltův monopol trval až do roku 1718, kdy Karel František Rosenmüller získal tzv. desetileté privilegium vydávat česky psané noviny. Rosenmüller vydal první číslo česky psaných novin 4. února 1719. Jeho noviny poté vycházely každé úterý a sobotu. Obsah novin se ve velké většině opíral o zprávy z ciziny, které Rosenmüller přebíral především z vídeňských novin. Zprávy z domácí scény se v těchto novinách

objevovaly sporadicky. Rosenmüllerovy česky psané noviny vycházely až do roku 1772. Poslední číslo těchto novin vyšlo symbolicky 4. února 1772, tedy o 53 let později a na den přesně od prvního vydání. (Bednařík, Jirák, Köpplová, Dějiny českých médií, 2011, s. 53, 56).

1.2 Tisk jako nástroj národního sebeuvědomění

Začátkem 18. století došlo v Evropě k vlně národní identity a sebeuvědomění. Národní hnutí zaznamenala v této době velký rozmach. Ve Francii se začal propagovat pocit sounáležitosti se státem. V rakousko-uherské monarchii se začalo velmi hlasitě mluvit o tom, že každý národ má právo na své sebeurčení. Vzhledem k těmto změnám ve společnosti se pomalu začala vytvářet a formovat buržoazie. Toto období je také nazýváno preromantismem. (Bednařík, Jirák, Köpplová, Dějiny českých médií, 2011, s. 67).

V 18. století to bylo především v Anglii a Nizozemí, kde tisk mohl být označován za téměř nezávislý. Již koncem 17. století se tisk na „černo“ vyvážel z Nizozemí do okolních zemí. V 18. století tento trend ještě zesílil. Bylo to dáno především možností šíření pokrokových názorů, které nové buržoazní svobody umožňovaly. Největší zpravodajská centra v Nizozemí byla v Amsterdamu, Haagu a Leydenu. *“Holandská republika se svojí ospalou vládou a tisíce regenty představovala velkou burzu politických zpráv, pověstí a tendenčních lží, ale současně také místo, odkud se živilo veřejné mínění v Evropě a odkud také v nemalé míře získávalo svoje zaměření.”* Nejznámějšími novinami v Nizozemí té doby byly *Amsterdamse Courant*. Tyto noviny vycházely třikrát týdně. V první polovině 18. století vycházely v nákladu 1200 výtisků, ale koncem století se počet výtisků zvýšil až na 2000. (Köppl, Köpplová, Dějiny světové žurnalistiky, 1989, s. 121).

Obsah anglických novin se dlouho řídil stereotypním pojetím obsahu, ke kterému se přistupovalo jako ke kompilaci zahraničních zpráv. *“Dramatické události politického vývoje počátku 18. století, především války*

o španělské dědictví a severní války, k sobě upoutaly pozornost publika. Nabídkou atraktivních zpráv zaručovaly novinám odbyt a posilovaly tak konzervatismus čtenářů i vydavatelů. Zahraniční zpravodajství také bylo dlouho nejbezpečnější obsahovou částí novin. Riziko žaloby na nactiutrhaní nebo konflikt s mocenskými orgány byly v tomto případě minimální a ani technicky nevyžadovalo zpracování zahraničního zpravodajství příliš námahy nebo umění“ (Bednařík, Jirák, Köpplová, Dějiny českých médií, 2011, s. 98).

V Českých zemích měl velký vliv na národní sebeuvědomění rok 1781. V tomto roce byl vydán patent o zrušení nevolnictví a také toleranční patent. Český národ se začal formovat v duchu moderních nacionalistů. Na začátku národního obrození přichází na scénu dějin osvícený vědec Josef Dobrovský, který se zabýval českými a slovanskými dějinami a jazykozpytem. Další velkou postavou, která se zasloužila o rozvoj českého jazyka byl Josef Jungmann.(Bednařík, Jirák, Köpplová, Dějiny českých médií, 2011, s. 67-69).

Fenomén národního sebeuvědomování se samozřejmě dotkl také tisku. Rosenmüllerovi dědicové obnovili roku 1782 česky vydávané noviny, které nesly název *Pražské české noviny*. Tyto noviny měly ale jepičí život a vydávaly se pouhé dva roky. V roce 1786 obnovil vydávání českých novin Jan Ferdinand, šlechtic ze Schönfeldu. Noviny se jmenovaly *Schönfeldské císařsko – královské pražské noviny* a vedoucím redakce byl pověřen Václav Matěj Kramerius, který se hlásil k obrozeneckým myšlenkám. Kramerius chtěl v novinách přispívat ke vzdělávání a výchově čtenářů. Zdůrazňoval také význam reforem, které učinil císař Josef II a velmi pozitivně hodnotil změny poměrů na venkově a ve městech. Ve svých článcích se Kramerius snažil o popularizaci vědy a odsuzoval různé pověry a tmářství. Na zadní straně novin uváděl seznam vydávaných knih v českém jazyce a k jednotlivým titulům psal stručná hodnocení. (Bednařík, Jirák, Köpplová, Dějiny českých médií, 2011, s. 71,72).

1.2.1 Tištěná média v českých zemích v 19. století

Václav Kramerius se koncem 18. století rozešel se Schönfeldem a založil si svoje vlastní noviny, které nesly název *Krameriusovy c.k.*

Vlastenecké noviny. Tyto noviny vycházely pouze jednou týdně, ale dosahovaly nákladu 1500 výtisků. Ve svých novinách Kramerius pokračoval ve stejné koncepci, jak ji zavedl u předchozího zaměstnavatele. Začátkem 19. století, se dostal do finančních potíží, zdražil předplatné a předplatitelů začalo ubývat. V roce 1803 po obnovení novinového kolku, musel Kramerius opět zvýšit cenu za své noviny, což vedlo ke ztrátě dalších předplatitelů a čtenářů. Po jeho smrti v roce 1808 se tyto noviny snažili udržet nad vodou jeho spolupracovníci a posléze

i jeho syn Václav Rodomil, který je nakonec prodal Schönfeldovým dědicům. Ti v roce 1825 úplně ukončili jejich vydávání. (Bednařík, Jirák, Köpplová, Dějiny českých médií, 2011, s. 74)

V roce 1826 se začali tisknout *Pražské noviny*. Jejich redaktorem byl zpočátku Josef Linda. V roce 1834 se stal redaktorem těchto novin literární kritik a básník Ladislav Čelakovský, který byl skvělý stylista a ovládal několik světových jazyků. Příchodem Čelakovského se kvalita *Pražských novin* podstatně zlepšila.

V 19. století vzniklo mnoho časopisů, které se zaměřovaly na různé žánry. V roce 1834 Josef Kajetán Tyl přejmenoval skomírající časopis *Jindy a nyní* na *Květy české*. Časopis se stal jedním z nejúspěšnějších své doby, ale pro neustálé roztržky s nakladatelem Pospíšilem, nakonec Tyl tento časopis v roce 1845 nadobro opustil. Rok předtím, ale došlo k velmi vážné roztržce mezi předními českými novináři té doby. Tylovi vyšla v roce 1844 novelka, která nesla název *Poslední Čech*. U čtenářů se dílko dočkalo velmi příznivé odezvy a sám Tyl měl být oceněn formou peněžité prémie. Karel Havlíček Borovský však Tyla a jeho novelku velmi v *Pražských novinách* zkritizoval. Po Havlíčkově kritice byla Tylovi peněžní prémie odepřena a Tyl byl dokonce zbaven redigování časopisu.

Karel Havlíček Borovský byl jedním z nejvýraznějších žurnalistů 19. století v českých zemích. Do roku 1845 nejvíce přispíval do časopisu *České včely*. V roce 1845 se stal redaktorem *Pražských novin*, které se pod jeho vedením staly velmi úspěšné. Havlíček se v novinách nechtěl zaměřovat pouze

na národní hnutí a literární oblast, ale chtěl také šířit osvětu o hospodářském a politickém životě. Havlíček vždy podporoval samostatnost českého národa a nikdy se neztotožnil s myšlenkou jednoho slovanského národa. Podle jeho názoru měl tisk více prosazovat politické a hospodářské zájmy a neřešit pouze jazykové a národnostní otázky. (Bednařík, Jirák, Köpplová, Dějiny českých médií, 2011, s.78 – 84).

2 .TIŠTĚNÁ MÉDIA V ČESKÝCH ZEMÍCH OD ROKU 1918 – 1990

2.1 Periodický tisk v meziválečných letech 1918 – 1938

„Struktura tisku se utvářela již za Rakousko – Uherska v těsné návaznosti na postupně vznikající politické strany, tedy již v druhé polovině a hlavně na konci 19. století. Nový československý stát ji v podstatě bez valných změn převzal nejen v Čechách a na Moravě, ale také na Slovensku, na Zakarpatské Ukrajině a v oblastech obydlených národnostními menšinami, kde již většinou rovněž existoval tradiční národní tisk. Největší koncentrace tisku byla v českých zemích především v Praze, kde např. v roce 1926 vycházelo přes 1 400 a v roce 1929 přes 1 800 novin a časopisů. Z důležitých listů přibýly v Praze ve 20. letech Rudé Právo a jeho Večerník, deníky vydávané v Melantrichu a Tempu, Reforma, Prager Presse, deník Národní osvobození (dříve Československá samostatnost) vlastně jen nahradil Čas. Na rozdíl od běžné praxe v jiných kapitalistických státech, kde byl tisk v rukách jednotlivých podnikatelů, patřila v Československu většina novin a časopisů politickým stranám“ (Beránková, Křivánková, Ruttkey, Dějiny československé žurnalistiky, 1988, s. 53).

„Jako strukturně nový prvek se v meziválečném období rozvinul bulvární (revolverový, šestákový) tisk, jehož existence do té doby byla ve srovnání s jinými zeměmi spíš okrajová. Vedle toho se také posílila role tiskových koncernů. Technický rozvoj tiskáren umožnil vyšší kvalitu grafické úrovně tisku. Mediální produkce znamenala výrazný rozvoj časopisů s moderním až experimentálním designem a s obsahem zaměřeným na výtvarné či užité umění, životní styl apod. Mnozí představitelé uměleckého světa působili současně jako novináři a některé novinářské útvary v jejich podání povýšily na texty blížící se krásné literatuře, například cestopisné reportáže Ivana Olbrachta a Karla Čapka, umělecká kritika F. X. Šaldy nebo texty Mileny Jesenské o životním stylu“ (Bednařík, Jirák, Köpplová, Dějiny českých médií, 2011, s.157 – 158).

„Zvláště v prvních desetiletích 20. století se rozvíjela představa, že pro sociální organizaci industriální, kapitalistické společnosti je typická atomizace, tedy to, že lidé (zbavení svých tradičních vazeb na místo a příbuzenské svazky) jsou izolováni, vykořeněni a podřízeni tlakům, které na ně vyvíjí trh, na němž se snaží uplatnit svou – začasť nekvalifikovanou – pracovní sílu, spolu s neosobní byrokratizovanou mocí. Izolování, atomizování jedinci jsou v těchto představách vydáni na milost a nemilost vlivu masových médií“ (Jirák, Köpplová, Masová média, 2007, s. 98).

2.1.1 Největší vydavatelské koncerny

Tiskové koncerny měly v meziválečném období velmi značný vliv. Po vzniku Československa si mladá česká a slovenská buržoazie chtěla vybudovat silný tisk, který by jí pomáhal dosahovat politických a hospodářských cílů. Nutno podotknout, že tiskové koncerny a jejich významná úloha nebyla pouze československou záležitostí, obdobně tomu bylo jak v evropském, tak i mimoevropském prostředí. Velkým problémem pro tiskové koncerny byl prvorepublikový zákon, který nařizoval, že vydavatelem novin musí být právnická nebo fyzická osoba, jež je zapsána v obchodním rejstříku. Vzhledem k tomu, že velké tiskové koncerny byly velmi úzce napojeny na politické strany, většina vydavatelství byla vedena jako akciové nebo komanditní společnosti, v jejichž čele stáli čelní představitelé dané politické strany. (Beránková, Křivánková, Ruttkey, Dějiny československé žurnalistiky, 1988, s. 55).

Největšími koncerny, které prakticky ovlivňovaly hospodářské dění v první republice byly Živnobanka a Anglo-Pragobanka. Největším tiskařským koncernem byl Melantrich. V tomto novinářském koncernu se především vydával tisk Československé strany národně socialistické. Melantrich sice spadal pod Průmyslovou obchodní banku, ale ta byla pouze jednou z mnoha odnoží Živnobanky. Melantrich měl pět tiskárenských podniků. Dva podniky byly v Praze a další v Ostravě, Brně a Žilině. V Praze vycházely čtyři deníky: *České slovo*, *Večerní české slovo*, *Telegraf* a *A-zet*. Celkem se v Melantrichu

vydávalo za první republiky 11 deníků, 60 regionálních týdeníků, 12 čtrnáctideníků, přibližně 40 měsíčníků a kolem 70 jiných titulů bez uvedení periodicity. Melantrich byl také významným nakladatelským podnikem a vydával četné knižní publikace nejrůznějšího zaměření. (Bednařík, Jirák, Köpplová, Dějiny českých médií, 2011, s.1 65)

„Druhým největším vydavatelským koncernem byly tiskařské a nakladatelské podniky Novina, které sloužily agrární straně a vydávaly v Praze deníky *Venkov* jako ústřední orgán strany a *Večer*; jehož obměnou pro venkov byl *Lidový Deník*“ (Beránková, Křivánková, Ruttkay, Dějiny československé žurnalistiky, 1988, s. 55).

„Lidová strana ovládala Československou akciovou tiskárnu (ČAT), která byla založena již v roce 1911. Po několika stěhováních se ČAT roku 1929 usadila v novém tiskovém ústředí v Praze na Karlově náměstí č.5. Československá strana lidová pocítovala na začátku 20. let potřebu silného deníku, který by důsledně zastával programové zásady strany, oslovoval katolicky cítící část čtenářů a katolickou inteligenci, a který by se včlenil do řady stávajících velkých deníků“ (Bednařík, Jirák, Köpplová, Dějiny českých médií, 2011, s. 168) .

„V českých zemích se pro masový tisk vžil pojem bulvární tisk. Termín je odvozen od francouzského modelu listů prodávaných na bulvárech (širokých pařížských ulicích, které se v Paříži budovaly od čtyřicátých let 19. století). Pojmy jako revolverový, senzační, populární a jiné se stejně jako označení bulvární užívaly především v první polovině 20. století. K rozvoji masového (bulvárního) tisku v českých zemích došlo až ve druhé polovině dvacátých let 20. století, kdy vznikaly listy jako *Expres* nebo *Poslední list* (koncern Tempo)“ (Jirák, Köpplová, Média a společnost, 2003, s. 30 – 31).

Koncern Tempo, který patřil Jiřímu Stříbrnému, vznikl koncem 20. let jako vysloveně komerční podnik. Koncern Tempo vydával senzacechtivé deníky *Polední list*, *Expres*, *Večerní list* a *Pondělní list*, dále tzv. satirický týdeník *Šejdrem*, který se stal přímo prototypem sprostoty a špíny. (Milena

Beránková, Alena Křivánková, Fraňo Ruttkay, Dějiny československé žurnalistiky, 1988, s. 56).

Po desetiletém vydávání novin Stříbrný konstatoval: *“Byli jsme označeni za senzacechtivý tisk bulvární. Kritizovali nás ti, kteří dobré noviny sami dělat neumí nebo spjati do stranické kazajky-nemohou ... Dělali jsme skutečné noviny. Vymítili jsme z nich tasebnice, které jinde nacházejí své místo – v revuích ...“* (Jiří Stříbrný, Nejvěrnější kamarád, Nedělní list, č. 333, roč. X, 28.11.1936 s.1).

„Vedle těchto hlavních tiskových koncernů a vydavatelských podniků existovaly ještě další. Na subvencích a podpoře agrární strany byl zcela závislý tisk živnostenecké strany, který vydával koncern Čechie, kde vycházely deníky *Národní střed* (dříve *Reforma*), *Nový večerník* a v Olomouci *Československý deník*“ (Beránková, Křivánková, Ruttkay, Dějiny československé žurnalistiky, 1988, s. 56).

„Dvacet let trvání samostatného Československa (1918-1938) nestačilo na vybudování srovnatelných mediálních koncernů a vznik skutečných mediálních magnátů. Dilem je to způsobeno tím, jak se historicky utvářel systém českých médií – tisk se v průběhu 19. století formoval především jako stranický, tedy jako součást politické komunikace a nástroj stranického boje. Dilem nedovolily nástup mediálních magnátů dějinné přeryvy, jimž samostatná republika od svého vzniku prošla. Přesto však lze poukázat na Jiřího Stříbrného a jeho vydavatelství Tempo jako jistý náznak ambicí v tomto směru“ (Jiráček, Köpplová, Média a společnost, 2003, s. 69)

2.1.2 Struktura periodického tisku a novinářské osobnosti

Z periodik ustavených v předcházejícím období měl ve struktuře československého tisku let 1918 -1938 silnou pozici zejména stranický tisk, jehož prostřednictvím jednotlivé politické strany komunikovaly se svými voliči. Politické strany vydávaly kromě svého ústředního tisku ještě řadu

regionálních listů s různou periodicitou a také se specifickým zaměřením (pro ženy, děti, se sportovní či kulturní tematikou apod.). Mnoho titulů z doby rakousko-uherské monarchie přetrvalo válku a vycházelo i v období první republiky. Ze stranických deníků se jednalo například o národně demokratické *Národní listy*, sociálně demokratické *Právo lidu*, národně socialistické *České slovo* či agrární *Venkov*.

Tab. 1: Počet politických deníků (listů vycházejících denně či 2-4x týdně) v Čechách a na Moravě v letech 1926-1930

Rok	české/slovenské		Německé		Další jazyky		Celkem
	Čechy	Morava	Čechy	Morava	Čechy	Morava	
1926	43	29	77	24	1	-	174
1927	41	27	76	24	1	1	170
1928	41	28	76	23	1	1	171
1929	49	28	75	21	1	1	175
1930	51	29	74	21	1	1	177

Zdroj: tabulka vychází z údajů Státního úřadu statistického, který od prosince 1926 zavedl na základě výnosu č.42797 ministerstva spravedlnosti ze 7. prosince 1926 jednotný systém vykazování periodického tisku.

Vznikaly však i deníky nové, a to nejen stranické. Mezi nejvýznamnější patřily například lidovecké *Lidové listy*, nezávislý list *Tribuna*, list Čs. obce legionářské *Národní osvobození* či komunistický deník *Rudé právo*.

Deníky byly prostředkem a výrazem systematicky udržované politické komunikace. Stranická politika se prosazovala zejména v ranních vydáních deníků (tzv. raníky), kde si mohli čtenáři přečíst projevy stranických činitelů, obvykle stranicky zaměřené komentáře k politickým událostem, výtahy z usnesení různých stranických schůzí, reakce na činnost konkurenčních stran a další zprávy politického charakteru. Tyto listy lze většinou označit jako seriózní tisk, srovnatelný se zahraničními deníky této kategorie (ovšem ne všude se uplatňovala tak úzká vazba mezi tiskem a politickými stranami jako v českém prostředí). Naopak populárněji orientovaná odpolední vydání (tzv. večerníky) měla pestřejší obsah a nabízela témata přitažlivější pro široké čtenářské skupiny. Večerníky mívaly také nápadnější grafickou podobu

s výraznějšími titulky, častěji využívaly fotografie a jejich náklad byl zpravidla vyšší, než tomu bylo u ranních vydání. Večerníky měly tendenci se blížit zahraničnímu bulvárnímu tisku a lze říci, že připravovaly čtenáře na příchod tohoto druhu tisku ve druhé polovině 20. let.

Vedle stranických listů vycházely i "nezávislé" tituly, které nepůsobily pod patronátem žádné politické strany. Z významných deníků se jednalo zejména o *Národní politiku* a *Lidové noviny*, které byly založeny již koncem 19. století, zatímco další listy s podobným postavením vznikly až v novém státě, deníky *Tribuna* (1919-1928) a *Národní osvobození* (1924-1939). Ani u těchto listů však nebylo možné hovořit o politické nestrannosti. U čtenářů oblíbená *Národní politika* se často přikláněla na stranu národních demokratů, *Lidové noviny* a *Tribuna* tlumočily zejména názory skupiny kolem prezidenta Masaryka (tzv. "Hrad"). Podobně si počínalo i *Národní osvobození*, které hájilo zejména zájmy legionářů, učitelů a státních zaměstnanců.

Kromě českých deníků vycházela v předválečném Československu i řada německy psaných deníků, z nichž většina měla své počátky ve druhé polovině 19. století. Mezi nejvýznamnější patřil deník *Bohemia*, list založený v roce 1828 v Praze jako kulturní časopis, který od roku 1832 vycházel již jako deník. Nepatřil přímo žádné politické straně, měl však blízko k Německé demokratické straně svobodomyšlné. Dále je třeba uvést deník *Prager Tagblatt* (1876-1939), který ve své redakci ještě výrazněji než list *Bohemia* (1828-1938) soustředil významné kulturní osobnosti pražské německé společnosti. V roce 1921 začal vycházet v Tiskařské, nakladatelské a novinářské společnosti Orbis deník *Prager Presse*, jehož hlavním cílem bylo propagovat myšlenky nového demokratického Československa v zahraničí. Německý tisk nepůsobil jen v Praze, ale i v Brně (zde vycházel např. *Brünner Morgenpost*), v Ostravě (*Ostrauer Zeitung*), v Českých Budějovicích (*Budweiser Zeitung*), v českém Těšíně (*Teschner Zeitung*), v Plzni a Liberci. Mnoho dalších německých titulů periodického tisku vycházelo v pohraničních oblastech se silně zastoupeným německým osídlením.

Z nejvýraznějších osobností meziválečné žurnalistiky připomeňme alespoň dva portréty.

Milena Jesenská (*10.8.1896 Praha, +17.5.1944 Rawensbrück), novinářka. Svou novinářskou činnost zahájila v letech 1920-1922 v deníku *Tribuna*, 1921-1928 pracovala v *Národních listech*, po určitou dobu zde vedla rubriku pro ženy, 1926-1928 byla souběžně redaktorkou *Pestrého týdne* a spolupracovala s *Lidovými novinami*, *Přítomností*, *Světlem práce* a řadou dalších deníků a časopisů. Od roku 1928 byla členkou Syndikátu československých novinářů. Ve druhé polovině 30. let se vyjadřovala na stránkách *Přítomnosti* k politické situaci a podílela se na řízení tohoto periodika. Svým novinářským stylem, jasnými názory na životní styl, postavení žen ve společnosti i politické názory byla jednou z nejvýraznějších novinářek první poloviny 20. století. V době protektorátu se podílela na přípravě ilegálního periodika *V boj*, po zatčení byla deportována do koncentračního tábora, kde zahynula.

Ferdinand Peroutka (*6.2.1895 Praha, +20.4.1978 New York), novinář, politický publicista, spisovatel, dramatik. Žurnalistickou dráhu zahájil roku 1914 v Herbenově *Času* jako výtvarný referent, 1919-1924 byl šéfredaktorem, později redaktorem deníku *Tribuna*, 1924-1939 řídil kulturně politickou revui *Přítomnost* a pravidelně přispíval politickými komentáři, úvodníky a úvahami do *Lidových novin*. V letech 1939-1945 byl vězněn nacisty, po osvobození 1945-1948 řídil revui *Dnešek*, pokračování *Přítomnosti*, a současně byl šéfredaktorem *Svobodných novin*. V roce 1948 emigroval do Velké Británie. Od roku 1950 žil ve Spojených státech, několik let řídil československé vysílání rozhlasové stanice *Svobodná Evropa* a spolupracoval s řadou amerických periodik. V novinářské práci zastával demokratické pojetí, jeho články patří mezi stylisticky příkladné texty; důležitým publikačním počinem je čtyřdílné dílo *Budování státu* (1933-1936).

2.2 Tištěná média od roku 1938 – 1945

V historii českých zemí v období 1938-1945 lze zřetelně odlišit dvě sice úzce související a v mnoha ohledech propojené, ale přece vnitřně zřetelně odlišné etapy. Vzájemně se odlišují nejen růzností státoprávního uspořádání a mezinárodního postavení státu, ale do značné míry i atmosférou ve společnosti.

- První etapu, nazývanou druhá republika, představuje půlrok od podepsání Mnichovské dohody 30. září 1938 do vzniku samostatného Slovenského státu 14. března 1939 a obsazením Čech a Moravy vojsky nacistického Německa 15. března 1939. Československo, připravené o svá pohraniční území, bylo sice státem s vlastní vládou, státní správou a politickým systémem, ale v atmosféře velké deziluze a hledání viníka mnichovské tragédie byl značně paralyzován demokratický režim a v nejisté společenské atmosféře se mohly aktivizovat krajně pravicové fašistické proudy. Politicky i hospodářsky nestabilní zbytek ČSR neměl naději na dlouhé trvání.
- Druhou etapu, představuje doba od obsazení Čech a Moravy německými vojsky 15. března 1939 a vyhlášení Protektorátu Čechy a Moravy do osvobození celého území spojeneckými vojsky v květnu 1945. V této době zcela řídily a ovládaly život obyvatel porobeného území orgány ustavené německou okupační mocí, zachovaná autonomie byla předstíraná a zřetelně bezvýznamná. Obyvatelstvo, definované Hitlerem jako rasově méněcenné, stálo před hrozbou postupné sociální, kulturní a nakonec i fyzické likvidace.

Co to byl protektorát? - to je téma, které stále zajímá historiografii i publicistiku a ani veřejnosti není lhostejné. Co to byl protektorát pomáhají objasňovat i záznamy Antonína Fingera z tiskových konferencí usměrňujících český tisk v prvních okupačních letech.

Obsahují i "skrývají" dramatickou historii vytvářenou v průběhu světové války politikou německé okupační moci v českých zemích a vztahem mezi ní a českými protektorátními institucemi. Jednou z nich a to s význačným postavením byl tisk. Dokazovaly to právě i konference pro šéfredaktory nebo jiné zástupce novin, vedené hlavními představiteli okupačních a protektorátních úřadů ovlivňujících tisk. Konference byly důvěrné, určené jen pro "vnitřní potřebu" vedení novin. "Všichni účastníci mají povinnost mlčení," připomínalo se výslovně.

Karl von Gregory a Wolfgang von Wolmar z úřadu říšského protektora přenášeli nacistické zacházení s tiskem do protektorátních poměrů, které si však žádaly jeho určité přizpůsobení a zvláštní zřetele. Redaktorů a novinářů ubývalo, protože i počet novin a časopisů se ztenčoval. Zvláště časopisy se okupační moci nelíbily, nepůsobily dostatečně ideologicky a odváděly čtenáře k zájmům a do oblastí vzdálených potřebám politického "přeškolení". Na ně se měl tisk prvořadě zaměřit, "vychovávat český národ k říšskému vědomí" (Wolfram von Wolmar).

V prvních okupačních letech se ještě dala v kultuře občas pěstovat národní tematika, byť protektorátně upravovaná, tedy zbavená určitých postav, děl a dějinných údobí. Promítalo se to i do tisku, který si v ní dokázal nacházet povzbuzující látku. Žádaly se útoky proti protivníkům a nepřátelům, i hrubé, výsměšné a urážlivé, doporučovalo se pracovat s politickou karikaturou, která byla zvláště obhroublá. Politika měla prosáknout do všech novinových rubrik, i do sportu. Některá témata považovala okupační správa za zvláště důležitá. Tak jako pro Beneše a Masaryka se nesmělo najít příznivější slovo, stejně tak pro demokratický systém, který reprezentovali. Ataky na Beneše stupňovalo jeho vedení československé politické emigrace. Tisk měl také podporovat a zdůvodňovat perzekuci židů (soucítění s nimi nacisty rozčilovalo). Osobitě, vlastními komentáři se měly oceňovat všechny německé válečné úspěchy. Využívání říšského tisku mělo své meze, některé jeho tóny mohly v protektorátě "znepokojit" a rušivě zapůsobit na obyvatelstvo, které i tak

popřávalo sluchu "šeptané propagandě", tedy jinému než oficiálnímu výkladu vývoje. „Šeptanda“ byla směsicí reality, nadějí i pověstí.

V novinách a časopisech působili i radikální kolaboranti. Někteří byli už dříve fašisty, obdivovali nacismus, byli militantními antisemity, jiní uvěřili ve vítězství Německa a spojili s ním svou kariéru. Z obou skupin pocházeli hlavní představitelé novinářské kolaborace: Vladimír Krychtálek, Karel Lažnovský, Jaroslav Křemen, Vladimír Ryba, Václav Crha, Emanuel Vajtauer, Karel Werner. (Končelík, Köpplová, Kryšpínová, Český tisk pod vládou Wolfganga von Wolmara, 2003, s. 9-11).

Emanuel Vajtauer byl zosobněním českého novináře v německých službách. On a jemu podobní byli elitou mezi českými novináři, neboť měli svůj vlastní program. Domnívali se, že vědí, jak nejlépe přivést český národ bez odporu pod nadvládu "většího a schopnějšího" německé souseda.

Tento výkvět českého novinářství si přivlastnil název aktivisté - slovo kolaborant jim znělo příliš drsně. Časem si aktivisté vytvořili jakési předsednictvo se sedmi členy: předsedou Národního svazu novinářů a redaktorem *Venkova* Vladimírem Krychtálkem, šéfredaktorem *Večerního Českého slova* a později *Přítomnosti* Emanuelem Vajtauerem, šéfredaktorem *Moravských novin* Antonínem Kožíškem, šéfredaktorem *A-Zetu* Jaroslavem Křemenem, šéfredaktorem *Národní politiky* Václavem Crhou, šéfredaktorem *Národní práce* Vladimírem Rybou a šéfredaktorem *Českého slova* Karlem Lažnovským.

Vedle této elity bylo v protektorátu okolo 600 novinářů, kteří pracovali v denním tisku a v různých časopisech. Je těžké zjistit, kolik lidí opustilo svoji profesi, aby nemuseli podporovat německý režim. (Čelovský, Strážce nové Evropy, 2002, s. 10).

2.2.1 Cenzura tištěných médií a jejich legální tisk

Z hlediska vývoje mediální nabídky znamenalo protektorátní období další pokles počtu vycházejících periodik. Na území protektorátu zprvu vycházelo 2 125 titulů. Jejich počet se však velmi rychle snižoval a do konce války jich bylo v různých vlnách zakázáno 1 887. Řada z nich byla zastavena již na počátku okupace, ale zákazy pokračovaly i později a nejčastější byly v letech 1940-1942. V roce 1941 zaniklo celkem 623 titulů českého tisku.

Tvrdě byla postižena česká žurnalistika zejména v roce 1941, kdy po zastavení Sokola a Junáka zanikl i poměrně početný tisk těchto organizací, zastaveny byly i Národní Listy, které právě v tomto roce oslavily své 80. výročí, i tituly ze skupiny bulvárního tisku *Expres*, *Telegraf* aj. Vešla v platnost i nová nařízení opět postihující protektorátní tisk. Pro strukturu českého legálního tisku bylo důležité zvláště vládní nařízení z května 1941 o úpravě poměrů v českém tisku. Předsednictvo ministerské rady bylo zmocněno určovat výši nákladu periodik, zastavovat vydávání tiskovin a stanovovat rozsah listů i jednotlivých jejich částí (také rušením celých rubrik), včetně inzerce. K vydávání periodik bylo nutné povolení PMR, které také potvrzovalo osoby šéfredaktorů a vedoucích a odpovědných redaktorů.

Česká legální žurnalistika nemohla, zejména vzhledem k panující tiskové a cenzurní praxi, pravdivě a objektivně zobrazovat život v protektorátu, ani smýšlení českého národa a jeho postoj k dobovým událostem. (Beránková, Křivánková, Ruttkay, *Dějiny československé žurnalistiky*, 1988, s. 239)

Tab. 2: Vývoj nákladů některých legálně vycházejících periodik v období 1938-1943

Název časopisu	Druh vydání	1938 (tištěný náklad)	1939 (tištěný náklad)	1940 (duben, tištěný náklad)	1943 (prosinec, prodaný náklad)
Nedělní České slovo	Ranní	250 000	292 000	327 590	350 934
Ranní české slovo	Ranní	16 299	9 500	8 989	7 756
A-Zet	Ranní	130 000	101 000	88 316	98 972
A-Zet Pondělník	Ranní	185 000	130 000	106 917	99 650

Název časopisu	Druh vydání	1938 (tištěný náklad)	1939 (tištěný náklad)	1940 (duben, tištěný náklad)	1943 (prosinec, prodaný náklad)
Telegraf	Odpol.	50 000	38 000	37 965	
Večerní České slovo	Dopol.	600 000	450 000	420 176	
Zpravodaj	Zábav.obr. týdeník	308 000	284 000	269 034	130 000
Hvězda	Ženský obr.týdeník	525 000	520 000	527 166	200 000
Ahoj	Týdeník mladých	75 000	82 000	79 342	
Mladý hlasatel	Obr.týdeník dětský	49 000	102 000	114 698	
Eva	Čtrnáctideník	17 000	14 035	17 404	
Vkus	Měsíčník	9 500	13 776	16 711	19 454
Rozruch- romány vzrušení chvíle	Týdeník	43 000	54 000	71 815	20 000
Zteč (vychází od října 1942)					87 079
Přítomnost (vychází od října 1942)					19 762
Moravské slovo (Brno)	Ranní	69 365	56 770	48 123	43 151
Moravské slovo (Brno)	Nedělník	66 110	66 520	55 057	51 308
Moravské slovo (Brno)	Pondělník	57 695	53 785	45 559	43 464
Moravské slovo (Brno)	Večerní	26 185	20 535	17 958	
České slovo (Ostrava)	Nedělník	151 500	126 500	141 200	121 811
České slovo (Ostrava)	Všední	126 600	94 800	97 470	73 689
České slovo (Ostrava)	Pondělník				73 250
Pol.České slovo (Ostrava)	Polední	27 100	19 450	14 438	
Telegraf (Ostrava)	Ranní	12 800	5 800	7 008	8 000

Zdroj: Tabulka je sestavena na základě podkladů z fondu Státního oblastního archivu v Praze

Poněkud výjimečný je případ, kdy naopak v říjnu 1942 začal tiskový koncern Melantrich vydávat nový časopis *Přítomnost*. Záměrem bylo vyvolat asociaci na Peroutkův stejnojmenný list, jehož poslední číslo vyšlo v srpnu 1939. Nejenže byla převzata grafická úprava původní *Přítomnosti* a noví vydavatelé se pokusili využít původní distribuční síť, ale pokusili se i získat pro spolupráci samotného Ferdinanda Peroutku. Dokonce byl převezen z koncentračního tábora Buchenwald do pražské věznice na Pankráci a přesvědčován, aby list vedl. Tuto kolaborantskou nabídku ale odmítl a šéfredaktorem se stal Emanuel Vajtauer. Němci Peroutku nato odvezli zpět do Buchenwaldu, kde zůstal až do konce války.

V redakcích deníků a týdeníků měli službu vždy dva čeští cenzori. V ÚTDS drželi cenzori službu 24 hodin denně. Jejich činnost kodifikoval od září 1939 *Souborný přehled pokynů pro tiskovou přehlídku*. Cenzura se vztahovala na články, fotografie a inzeráty a hodnotil se nejen obsah, ale také forma (grafika, umístění na stránce atd.). Cenzura byla tříступňová. První kontrolu prováděl domácí cenzor v redakci a spolu se šéfredaktorem zodpovídal za dodržování cenzurních pokynů. Kontroloval se rukopis, obsah a nakonec signální výtisk. Po jeho kontrole byl výtisk zaslán ke schválení na ÚTDS. Teprve poté mohly jít noviny do tisku. Ve sporných případech byl ještě článek konzultován se skupinou *Tisk*. Vyškrtnuté pasáže musely být vždy nahrazeny jiným, nezávadným textem, protože ve vytištěných novinách nesměla zůstat "bílá místa", která by čtenářům naznačovala, že došlo k cenzurnímu zásahu. Některé články byly připravovány přímo skupinou *Tisk* a musely být otisknuty v doslovném znění (např. zprávy o vyhlazení Lidic a Ležáků, o popravách atd.).

2.3 Obnova periodického tisku od roku 1945 do roku 1948

Poválečná obnova zemí hitlerovské koalice a jí okupovaných území se dotkla i masových médií. Spojenci udíleli licence k vydávání periodik novým

vydavatelům, často politickým stranám, a periodika podléhala spojenecké cenzuře. Na osvobozených územích (ve Francii, Dánsku, Norsku, Československu atd.) byly ustaveny mechanismy vypořádání se s médii, která byla během války vstřícná k okupační moci, a s lidmi, kteří v těchto médiích působili. Tento proces se dotkl všech typů masových médií, která na okupovaných územích oficiálně působila, od denního tisku přes rozhlas po filmový průmysl.

Personální očista českých médií a jejich restrukturalizace (od rušení novinových i časopiseckých titulů přes obnovování titulů zastavených během druhé republiky nebo protektorátu, po změnu titulů listů vycházejících během války a zakládání nových titulů) jsou dva klíčové procesy, které charakterizují vývoj médií v prvním období od května 1945. Přejmenovávání listů, popřípadě úprava titulů - tedy formální oddělení se od minulosti - byl v zásadě poměrně rychlý proces, zatímco očista od kolaborujících novinářů a restrukturalizace médií byl proces složitější a dlouhodobější. Postupně přešel ve stále zřetelnější zapojování médií do sílicího politického boje o budoucí charakter republiky, který vyvrcholil v únoru 1948.

Dalším jasně omezeným úsekem ve vývoji českých médií jsou léta 1945-1948, kdy se ustavují na základě Košického vládního programu zcela podstatné změny v charakteru mediální komunikace, předznamenávající již v mnohém vývoj mediální komunikace téměř pro celou druhou polovinu 20. století u nás. V této etapě nastává korigovaná restaurace komunikačního, společenského a politického prostoru Československa. (Jan Jiráček, Barbara Köpplová, *Masová média*, 2009, s. 72)

V poválečném období se ustavil nový rámec upravující fungování médií, jehož základním rysem bylo jednak směřování k poměrně vysoké míře kontroly a ke koncepčnímu řízení tisku, resp. médií celkově, jednak restrukturalizace periodického tisku.

Nově bylo ustaveno ministerstvo informací, které mimo jiné spravovalo a řídilo oblast kinematografie, periodického a neperiodického tisku a rozhlasového vysílání. Do kompetence ministerstva tedy přešly oblasti, které v meziválečném období spravovala jiná ministerstva (např. rozhlas spadal pod ministerstvo pošt a telegrafů a kinematografie pod ministerstvo průmyslu, obchodu a živností). V čele ministerstva stanul Václav Kopecký, významný člen a funkcionář KSČ, blízký spolupracovník Klementa Gottwalda a spolu se Zdeňkem Nejedlým spoluautor kulturněpolitické části Košického vládního programu.

Do struktury a obsahu časopisecké produkce se promítala postupně sílící názorová polarizace třetí republiky, tedy napětí mezi demokratickou a komunistickou orientací. Čs. strana národně socialistická začala v roce 1945 vydávat týdeník *Svobodný zítřek*, který vedl polemiku s postuláty kulturní politiky KSČ. Pod vedením Ferdinanda Peroutky začal vycházet v březnu 1946 týdeník *Dnešek*, který navazoval na prvorepublikovou *Přítomnost*. V závěru programového prohlášení Ferdinand Peroutka konstatoval "*... jest třeba léčiti v sobě ošklivou chorobu této doby, již je lhostejnost s nechutí exponovat se. Lhostejnost k idejím, lhostejnost k osudu jiných. Lhostejnost těch, na které ještě nedošlo. Lhostejnost, která nechápe, že právo a morálka jsou nedělitelny a že bezpráví, jednou se zachytivší, chtivě sahá na všechny strany...*" Vydavatelem časopisu bylo, stejně jako u *Svobodných novin*, Sdružení kulturních organizací. V *Dnešku* působil jako publicista také Michal Mareš, který na sebe upozornil řadou odvážných novinářských počínů, například reportážemi o průběhu poválečného odsunu německých obyvatel.

2.4 Tištěná média v období budování socialismu od roku 1948

Všechny nedemokratické režimy vnímají média jako jeden z podstatných prostředků, s jehož pomocí mohou naplňovat vlastní cíle, a současně jako jeden z klíčových rizikových faktorů, který může režim ohrozit. Z takovýchto předpokladů vycházel i komunistický režim

v Československu v letech 1948-1989, který po celou dobu stavěl na přesvědčení o mimořádné účinnosti médií a jejich obsahu. Proto také bylo cílem mediální politiky budování centralizovaného systému médií a jejich řízení, úsilí o důslednou kontrolu mediovaných obsahů a snaha o soustavné zvyšování účinnosti médií. Různé formy institucionálního výkonu kontroly médií - cenzury - vycházely z teze, že "distribuce informací je jedním ze základních nástrojů řízení společnosti a projevem moci. Občan nemůže vědět všechno, pouze to, co má a musí vědět. Stát diriguje šíření informací podle klíče daného jeho politickou koncepcí" (Chlupáč, Propaganda jako společenský jev, 1978, s. 126-127).

„Média jsou nevyhnutelně spjata s převládající politickou a ekonomickou silou. Především je zřejmé, že média mají svou ekonomickou cenu a hodnotu, jsou předmětem boje o ovládnutí a zpřístupnění. Za druhé jsou objektem politické, ekonomické a zákonné regulace. A za třetí nelze přehlédnout, že jsou velmi často považována za účinné nástroje moci s potenciální schopností uplatňovat nejrůznějšími způsoby svůj vliv. Za čtvrté moc masových médií je dostupná velmi nerovnoměrně.

Aspekty moci masových médií

- Přitahují a usměrňují pozornost veřejnosti
- Přesvědčují v záležitostech názorů a víry
- Ovlivňují chování, ať už záměrně, nebo nezáměrně
- Uspořádávají výklady reality
- Propůjčují status a legitimitu
- Informují rychle a obsírně, ale výběrově
- Jsou dostupnější pro ty, kteří mají politickou a ekonomickou moc

Tato východiska vyvolávají následující dílčí otázky:

- Jsou média pod kontrolou?
- Pokud ano, kdo je ovládá a v čím zájmu?
- Čí verzi světa (sociální reality) média prezentují?

- Do jaké míry jsou média účinná při dosahování těchto cílů?
- Prosazují média větší či menší měrou rovnost ve společnosti?
- Jak je uspořádán přístup k médiím?
- Jak média využívají svou schopnost ovlivňovat?

V debatách o moci médií proti sobě obvykle stojí dva základní modely: model dominantních médií a model pluralitních médií (viz tab. níže). První vnímá média jako instituce sloužící jiným institucím, jež jsou mezi sebou ve vzájemné interakci. Mediální organizace mají v tomto pojetí sklon k tomu, aby je vlastnil či ovládal malý počet zástupců mocných kruhů a aby si byly navzájem podobné typem i účelem. Takováto média rozšiřují omezený a nediferencovaný pohled na svět vytvářený právě z perspektivy vládnoucích kruhů. Publikum je nuceno či vedeno k tomu, aby přijímalo svět v předkládané podobě, a má jen velmi malou možnost reagovat kriticky. Výsledkem je vnucování a legitimizace převládající struktury moci a současně jsou odfiltrováním odbourány možnosti prezentace alternativních názorů“ (Denis Mc Quail, Úvod do teorie masové komunikace, 2009, s. 98).

Tab. 3: Dva modely moci médií

	Dominance	Pluralita
Společenské zdroje	Vládnoucí třída či dominující elita	Soupeřící politické, kulturní zájmy a skupiny
Média	Koncentrované vlastnictví a uniformita	Velké množství a vzájemná nezávislost
Produkce	Standardizovaná, rutinní, kontrolovaná	Kreativní, svobodná, originální
Obsah a světový názor	Selektivní a jednotný, rozhodovaný "seshora"	Rozličné a soupeřící názory, vnímavé k požadavkům publika
Publikum	Závislé, pasivní, do značné míry organizované	Roztříštěné, vybíravé, reaktivní a aktivní
Účinky	Silné a potvrzující ustavený společenský pořádek	Četné, nesourodé a nedovolující předvídat jejich směr, ale často bez účinku

Zdroj: McQuail, 2009, s. 98-100

2.4.1 Vývoj periodického tisku do přelomu 50. let

Od května 1948 so přelomu padesátých let můžeme hovořit o etapě podílu médií na transformaci politického systému a podřízení médií řízenému systému státní propagandy. V tomto období se buduje systém důsledné reglementace médií, kdy státní (resp. stranická) moc využívala média pro vědomou manipulaci veřejností. Významnými médii v tomto působení se kromě existujícího celostátního periodického tisku a rozhlasu stal i regionální a lokální tisk. (Jirák, Köpplová, Masová média, 2009, s. 72)

V běžném, každodenním užití se propagandou rozumí manipulace médii s cílem dosažení společenské kontroly. Takto také definoval propagandu H. D. Lasswell, když hovořil o propagandě jako o "manipulaci veřejným míněním prostřednictvím politických symbolů" nebo "řízení kolektivních postojů pomocí manipulace důležitými symboly". V tomto smyslu je propaganda patrně stará jako sama civilizace.

Termín propaganda se poprvé prosadil v 17. století v souvislosti s úsilím katolické církve eliminovat vliv reformace. V roce 1622 byla založena církevní instituce nazvaná *Congregatio de propaganda fide*, určená pro šíření katolické víry mezi pohany a k vymýcení kacířství. Kombinace pozitivních a negativních cílů v poslání kongregace předjímala rozporné hodnocení úsilí prosadit vlastní názor za každou cenu. Označení "propaganda" rychle získalo negativní konotaci bezohledné manipulace s lidmi a jejich myšlením, jehož se do současné doby nezbavilo. Skutečnost, že nejrůznější totalitní a autoritativní režimy nezastřeně využívaly propagandy pro dosažení vlastních cílů, postavení termínu v očích veřejnosti pochopitelně nevylepšila.

V moderních společnostech propaganda prostupuje celým spektrem společenských činností a je možné ji rozdělit přinejmenším do sedmi hlavních kategorií:

- 1) politická propaganda, zaměřená na udržení nebo získání politické moci
- 2) ekonomická propaganda jako ekonomický ekvivalent politického

image, je zaměřená na přesvědčení lidí, aby kupovali či prodávali zboží a vyvolávali nebo udržovali důvěru v ekonomický systém

- 3) válečná / vojenská propaganda zaměřená na demoralizování nepřítele v době války nebo na podporu morálky vlastního obyvatelstva nebo vojska a na získání spojenců
- 4) diplomatická propaganda jako specializovaná forma působení zaměřeného na posílení či vyvolání přátelství nebo nepřátelství potenciálních spojenců či nepřátel
- 5) didaktická propaganda jako forma výchovy populace a prosazování společensky žádoucích cílů
- 6) ideologická propaganda, která usiluje o šíření komplexních systémů idejí nebo náboženské víry a často se snaží zneužívat emoce a nadšení k násilné změně názorů či přesvědčení a usiluje o názorovou konverzi jednotlivců nebo celých společenských skupin;
- 7) eskapistická propaganda jako specializovaná forma politické propagandy využívající médií k odvedení pozornosti od společenských problémů. (Thomson, Mass persuasion in history, 1977, s. 11).

„Víra ve velkou moc mediálních obsahů vede často ty, kteří jsou u moci kontrolovat a korigovat nejrůznějšími zásahy zvnějšku obsahu médií, které se k příjemcům dostanou - jinými slovy vede k ustavení cenzury. Podle toho, kdy k cenzurnímu zásahu dochází, rozlišujeme cenzuru předběžnou (preventivní) a následnou. Předběžnou cenzurou rozumíme každý institucionalizovaný zásah do obsahu média před tím, než se dostane k uživatelů, zatímco následná cenzura se vykonává po vydání“ (Jiráková, Köpplová, Média a společnost, 2003, s. 155).

2.4.2 Vývoj periodického tisku od poloviny 50. let do roku 1968

Od konce padesátých let 20. století mluvíme o etapě podílu médií na rozvolňování kontroly veřejného prostoru a politické aktivizace veřejnosti. V této době ztrácí postupně systém přísné kontroly médií a jejich využívání na

funkčnosti a začínají se objevovat náznaky konstituování autentické veřejné sféry v kulturních časopisech (např. *Světová literatura* založená v roce 1958), ve filmové produkci a na půdě nově vznikajících "divadel malých forem". Tento proces vyvrcholil v období pražského jara zřetelnou emancipací médií a jejich přeměnou v reálnou a v podstatě autonomní politickou sílu. (Jirák, Köpplová, Masová média, 2009, s. 72)

Vývoj periodického tisku v tomto období určuje na jedné straně mediální politika KSČ, jejíž podstatnou snahou bylo vybudovat vertikálně členěnou, pokud možno symetrickou strukturu tištěných periodik vydávaných nebo spoluvydávaných stranickými správními orgány různých úrovní. Na druhé straně se promítalo postupné rozvolnění vnitropolitické situace. Díky tomu se od druhé poloviny 50. let začala objevovat periodika, která by v období nástupu a rázné konsolidace nového režimu první poloviny 50. let těžko mohla vycházet.

Na sklonku 50. let vycházelo v celé republice 1494 titulů novin a časopisů, z toho v českých zemích 10 deníků (v roce 1956 se stal deníkem brněnský krajský týdeník *Rovnost*), jeden večerník, 12 krajských novin, většinou obdeníků, 370 závodních novin, 179 okresních vesnických novin a 533 odborných a jiných časopisů. Průměrným počtem 177 výtisků na 1 000 obyvatel Československo koncem 50. let zaujímalo jedno z posledních míst v Evropě. Nebyli jsme na tom lépe ani v šíři nabídky titulů, o technické kvalitě tisku ani nemluvě. To byl také jeden z důvodů snah o zvýšení pestrosti nabídky i nákladů.

Opakovaně se stranické orgány při hodnocení stavu tisku a množství spotřebovaného novinového papíru srovnávají se skutečností předválečného Československa a pokoušejí se právě tímto argumentem apelovat na další rozvoj (např. ve spotřebě novinového papíru pro denní tisk se uvádí pro rok 1934 - 34 500 tun, pro rok 1948 - 26 820 tun a pro rok 1955 - 19 887 tun a rok 1959 - 24 297 tun).

Ve sféře tištěných periodik podřízených KSČ a zaměřených na poskytování politického obsahu si KSČ zachovávala přísnou kontrolu nad strukturou tisku a snažila se soustavně budovat propracovaný model celostátních, krajských a okresních periodik. V lednu 1960 přijal sekretariát ÚV KSČ opatření k reorganizaci tiskových orgánů krajských a okresních výborů KSČ v souladu s novým územním uspořádáním státu a první změny nastaly k 1. dubnu 1960.

Cílem nového kurzu mediální politiky bylo, aby v každém krajském městě vycházel jeden deník a v každém okrese jeden týdeník. Úprava se uskutečnila ve dvou fázích během roku 1960. Ovšem přechod na novou úpravu s sebou nesl rovněž potřebu úpravy počtu pracovníků v jednotlivých redakcích a podle usnesení ÚV KSČ ze dne 20. ledna 1960 také *"...vybudování sítě pracovníků tiskového dohledu na okresech a aby byl zajištěn plynulý výkon tiskového dohledu plnomocníky ..."* Podle počtu krajů bylo 10 krajských tiskových orgánů (vydavatelé byly krajské výboru KSČ), které posléze od poloviny 60. let vydávaly všechny jako deníky:

Tab. 4: Krajské deníky v 60. letech

Kraj	Titul
Středočeský	Svoboda
Severočeský	Průboj (deník od 1.10.1960)
Západočeský	Pravda (deník od 1.4.1960)
Jihočeský	Jihočeská pravda (deník od 1.10.1960)
Východočeský	Pochodeň (deník od 1.1.1960)
Severomoravský	Nová svoboda
Jihomoravský	Rovnost
Západoslovenský	Hlas ľudu
Středoslovenský	Smer
Východoslovenský	Východoslovenské noviny (deník od 1.10.1960)

Zdroj: NA, fond ČÚTI

Okresní periodika měla týdenní periodicitu a jejich náklad se v 60. letech postupně zvyšoval (z celkového nákladu 704 700 výtisků v roce 1961 na 772 300 výtisků v roce 1965).

Liberalizaci veřejného prostoru a s tím spojenou demokratizaci médií, k nimž došlo v průběhu jara a léta 1968, považovalo tehdejší vedení KSSS v čele s L. I. Brežněvem za fatální ohrožení vedoucí úlohy KSČ (kritika fungování československých médií se často objevovala ve vystoupeních představitelů komunistických stran ostatních zemí východního bloku a byla předmětem jejich kritiky československého stranického vedení). Byl to rovněž jeden z důvodů, proč když v noci z 20. na 21. srpna 1968 obsadila intervenční vojska pěti zemí Varšavské smlouvy Československo, k vojenským cílům invaze patřilo mimo jiné také obsazení a následné ovládnutí médií.

Média sehrála důležitou sjednocující a organizátorskou roli při vyjádření odporu občanů vůči okupaci. Noviny vycházely improvizovaným způsobem i v několika vydáních denně. Vytiskované noviny informující o nejnovějších událostech byly bezplatně rozdávány na ulicích a lidé si je po přečtení vzájemně předávali. Podobně jako rozhlas vyzývaly občany ke klidu, aby nedocházelo ke střetům s vojáky Varšavské smlouvy, které by mohly vést ke krveprolití. Sdělovací prostředky také zajistily spojení a sehrály tak významnou roli organizátora při svolávání mimořádného vysočanského sjezdu KSČ.

Okupantům se nepodařilo 21. srpna a ve dnech bezprostředně následujících ovládnout československá média, a proto se snažili o vlastní mediální propagandu. Sověti vydávali od 30. srpna periodikum *Zprávy*, které bylo propagandistickou tiskovinou plnou gramatických a stylistických chyb. Vycházely jako deník ve formátu *Rudého práva*, později jako obdeník ve středoevropském formátu a jejich distributory byli okupační vojáci. Přes velkou solidaritu a výraznou morální podporu veřejnosti, z níž se "ilegální"

média mohla těšit, dařilo se okupační moci a jejím pomahačům postupně dostávat média pod kontrolu a zavádět systém řízení a kontroly mediální produkce. Také českoslovenští politici se v tzv. Moskevském protokolu pod výhrůzkami zavázali přijmout opatření ke kontrole médií. Vláda usnesením č. 292 ze dne 30. srpna založila *Úřad pro tisk a informace* (ÚTI), jehož úkolem bylo řídit, sledovat a hodnotit činnost médií. Ředitelem byl jmenován Josef Vohnout.

2.4.3 Vývoj periodického tisku v době normalizace po roce 1969

Etapu podílu médií na restauraci ("normalizaci") centrálně řízeného systému propagandistického působení (od počátku sedmdesátých let do poslední čtvrtiny let osmdesátých. V období sedmdesátých a osmdesátých let, které předznamenala invaze vojsk Varšavské smlouvy v srpnu 1968, se média podílela na dobově podmíněné "sovětské verzi hegemonie", pro kterou bylo typické vytváření dojmu loajality, privatizace každodenního života a institucionalizace mediálního eskapismu. (Jirák, Köpplová, Masová média, 2009, s. 73)

Poválečné období s dramatickou proměnou společenského zřízení a s přechodem tehdejšího Československa do vlivové sféry Sovětského svazu sociologii a společenským vědám obecně nepřálo a slibně započatá tradice studia médií se nemohla dál rozvíjet. Místo ní se zvláště od sedmdesátých let začala ustavovat (marxisticko-leninská) *teorie žurnalistiky* sledující především potenciál médií ("prostředků masové informace a propagandy") a žurnalistiky jako podpory stávajícího režimu (traktovaný jako historická úloha žurnalistiky a převáděný do zkoumání efektivity médií). (Jirák, Köpplová, Masová média, 2009, s. 104)

V období od srpnové okupace 1968 do roku 1971 se tzv. zdravému jádru KSČ podařilo politickými a mocenskými prostředky potlačit politickou opozici. Nastupující konzervativní představitelé KSČ již v průběhu roku 1968 hledali cesty, jak vrátit média zpět do role, která jim příslušela v sovětském modelu vztahu médií a politiky a kterou měla v jejich představách

o normalizované společnosti zastávat. Novinářským normalizačním funkcionářům se velmi záhy podařilo vládnout *Svaz českých novinářů* a vyloučit z něj ty, které stranické materiály a dobová pronormalizační publicistika označovaly jako *"představitelé pravicového oportunismu"*. Nejmocnějším nástrojem prosazování změn se staly represivní zásahy vůči médiím (médiá nejvíce spojená s reformními snahami Pražského jara byla zakázána) a individuální postup proti jednotlivým novinářům.

Celkem došlo v průběhu let 1968-1971 ke zrušení 156 ústředně registrovaných periodik (devět v roce 1968, 35 v roce 1969, 33 v roce 1970 a 79 v roce 1971). V materiálu pro jednání vlády ČSR ze 16.11.1971 se však uvádí, že během roku 1969 došlo ke zrušení dokonce 177 titulů. Podobné rozdíly lze nalézt i v dalších oficiálních podkladech. Úpravy číselných údajů byly nepochybně motivovány snahou předkladatelů podávat účelově upravené zprávy. Jisté je, že počet titulů i výše nákladů tištěných periodik na začátku normalizace výrazně poklesly.

Tab. 5: Náklady deníků 1968 - 1972

Název deníku	1968	1969	1970	1971	1972
Rudé právo	1 020 000	950 000	863 700	833 560	800 650
Zemědělské noviny	222 000	306 000	310 600	322 351	325 160
Svobodné slovo	170 000	265 000	250 000	209 000	227 000
Mladá fronta	312 000	312 000	283 500	249 731	239 300
Práce	391 500	310 500	310 100	309 255	309 300
Lidová demokracie	254 000	254 000	220 000	205 145	216 950
Čs. sport	170 000	170 000	170 000	170 000	170 000

Zdroj: NA, fond ČÚTI

Například mezi lety 1970 a 1975 se v českých zemích snížil počet týdeníků z 203 na 186 a množství měsíčníků z 398 na 282. V již uvedeném materiálu z listopadu 1971 se hovoří o tom, že rozhodujícím kritériem při zvažování *"oprávněnosti vydávání časopisu není otázka tradice, ale okolnost, zda*

periodický tisk plní své společenské poslání z hlediska paragrafu 2 zák. č. 81/1966 Sb...".

Mediální sdělení je tedy nositelem ideologie (tj. souboru idejí) platné v dané době a dané společnosti. Skutečnost (realita) a ideologie jsou dva klíčové pojmy, s jejichž pomocí je možné vykládat postavení mediálních produktů vůči společenskému kontextu, v němž vznikají - a podle některých autorů také pochopit, proč mají konkrétní mediální produkty danou podobu. (Jirák, Köpplová, Média a společnost, 2003, s. 138).

2.4.4 Působení médií na postoje společnosti

- a) Představy o vlivu médií na postoje vycházejí z předpokladu, že média jsou schopna obsahy, které ve svých produktech nabízejí, vytvářet a formovat, rozvíjet názory, postoje a přesvědčení svých uživatelů a v důsledku i celé společnosti nebo jejích velkých skupin. Jakkoli není možné nacházet univerzálně platné modely vztahu mezi konkrétními obsahy a konkrétními účinky, přece lze mít za prokázané, že v této oblasti média působí ponejvíce tak, že posilují již existující postoje, názory (a tedy i předsudky), a dokonce i obecné nazírání na svět a celkovou politickou orientaci, popř. jsou schopna orientovat názory dosud nevyhraněné nebo teprve formované.
- b) To však neznamená, že by média nemohla též postoje vytvářet či pozměňovat - Gerbnerova hypotéza o kultivačním účinku médií, která s pěstováním postojů přímo počítá. Z představy, že média ovlivňují postoje (tj. osobnostní charakteristiku, která je spojována mimo jiné s názorem na svět, a tedy i na jeho politické uspořádání), vychází celá řada výzkumů a úvah o vlivu médií na rozhodování voličů.
- c) Změny v postojích jsou složitý proces podmíněný celou řadou vzájemně se ovlivňujících faktorů a vyložit tento proces (a určit, nakolik a jak se na něm podílejí média) není jednoduché. Jedním z významných pokusů o vysvětlení tohoto procesu je *teorie kognitivní*

disonance (Festinger 1957). Ta vychází z představy, že člověk se snaží chovat tak, aby jeho pocity, postoje a jednání byly ve vzájemné harmonii, aby byl vnitřně konzistentní. Jakmile se pocity, postoje a jednání dostanou do vzájemného rozporu, nastane stav kognitivní disonance vyvolávající úzkost, nejistotu a snahu navodit znovu vnitřní harmonii. Z této představy plyne, že ovlivňovat jedince lze více způsoby - je možné ho nejen argumentací přesvědčovat, aby změnil svoje postoje a tím i svoje jednání, ale lze jím také manipulovat, aby změnil svoje chování a dodatečně tomu přizpůsobil i své postoje. Eventualita záměrného využití médií je tu nasnadě. (Jirák, Köpplová, Masová média, 2009, s. 358).

3. ČESKÝ TISK PO ROCE 1990

3.1 Obnova tištěných deníků

Vedle přijímání nových mediálních zákonů provázelo vývoj po roce 1989 faktické vymanění se médií zpod kontroly státem a zásadní změny v obsahu mediální produkce (ty začaly již záhy po událostech 17. listopadu). Vývoj v mediální sféře namnoze předbíhal ustavování mediální legislativy a děl se mimo existující právní rámec, ale v příznivém společenském klimatu. Příznačným rysem tohoto období je vysoká míra tolerance k ne zcela legálním postupům při zakládání soukromých médií, neboť tento "mimoprávní" proces byl chápán jako součást odstátnění, tedy vytváření systému na státu nezávislých médií. Zaměstnanci (především tištěných) médií brzy začali spontánně přebírat média pod vlastní správu. Způsob osamostatnění se lišil u tištěných periodik a vysílacích médií. Pokud jde o tištěná média, v tomto sektoru probíhal proces faktického odstátnění ve třech podobách:

1. přeměnou stávajících titulů
2. obnovováním titulů, které neměly v předcházejícím období dovoleno vycházet, popřípadě rozvojem titulů, jež vycházely jako samizdat
3. zakládáním nových titulů.

Přeměna stávajících titulů byla v řadě případů úspěšná a vedla k ustavení listů, které formují českou mediální krajinu do současnosti (např. deníky *Mladá fronta*, *Rudé právo* či týdeník *Hospodářské noviny*, který se změnil v deník).

Průvodním rysem přebírání listů zaměstnavateli bylo manifestační distancování se od předlistopadového režimu a od bývalého vydavatele. Oporu (byť zpochybňovanou) nacházel tento postup dodatečně v legislativě upravující privatizační procesy, ale zahájen byl již v prvních měsících roku 1990

a odehrával se tedy ve zcela "mimoprávním" prostředí. Další vývoj pak často směřoval k ustavení akciové společnosti zaměstnanců, popřípadě k jiné formě definování vlastnictví do podoby vlastnických podílů, které u mnohých deníků v další fázi přešly odprodejem do rukou zahraničních vlastníků. Po obsahové a formální stránce bylo pro tyto tituly příznačné, že se obsahově rychle přizpůsobovaly novým poměrům a v dalším období postupně začaly měnit i vnější grafickou podobu, včetně názvu.

Unie českých spisovatelů, levicově orientovaná organizace, vydala na svém pracovním setkání v květnu 2001 prohlášení, které dělá kříž nad českým nezávislým tiskem: "Náš tisk až na několik výjimek přestal být český a nezávislý". V odůvodnění se píše: "Každému soudnému člověku musí být zřejmé, že ten, kdo ovládá sdělovací prostředky, ovládá veřejné mínění, prosazuje své politické i ekonomické zájmy, nabízí své historické interpretace, modeluje životní styl i myšlení národa, ovlivňuje národní kulturu i vědu, či prosazuje z nich pouze to, co mu slouží nebo co je pouze bezduše komerční. Tyto tendence jsou v našich sdělovacích prostředcích rok od roku zřetelnější. Česká inteligence, umělci a vědci tak přišli o možnost prezentace, jako národ jsme se nechali zbavit prostoru ke svému vyjádření. Ztrátou českého vlastnictví sdělovacích prostředků jsme se připravili o možnost ovlivňovat veřejné mínění ve všech oblastech společenského života a vlastně i náš osud" (Čelovský, Konec českého tisku, 2002, s. 15).

Když se hned na počátku devadesátých let noviny jako první segment mediálního světa vymanily z područí státu a byly více či méně divokým způsobem privatizovány, patřila mezi nejvděčnější náměty diskuzí debata o nebezpečí zahraničních vlastníků, najmě německých, kteří by mohli ohrožovat české národní zájmy a ovlivňovat českou politiku. Na počátku první dekády dalšího století konstatujeme, že kromě dvou (levicově orientovaného Práva a komunistických Haló novin) zbytek celostátních deníků v cizích rukou, najmě německých, už je. (Čelovský, Konec českého tisku, 2002, s. 56).

Ve věci ochrany sdělovacích prostředků jsme skutečně mezi nejméně sociálně vyvinutými zeměmi. V roce 1994 uspořádal Syndikát novinářů ve Špindlerově Mlýně seminář o tiskových zákonech v cizině. Experti z Velké Británie, Francie a Švédska se podívovali nad tím, že u nás dovolujeme neomezenou kapitálovou účast ve sdělovacích prostředcích a poukazovali na to, že ve všech demokratických zemích existuje zákonodárství na ochranu národních zájmů, které se vztahuje také na sdělovací prostředky. Zákony dovolují v domácích sdělovacích prostředcích účast zahraničního kapitálu pouze do 30%, častěji však jen do 20% nebo 10%.

V České republice vešel v platnost zákon o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku 22. února 2000. Je to neuvěřitelné, ale tento zákon neobsahuje ani slovo o tom, kdo může noviny vydávat. (Čelovský, Konec českého tisku, 2002, s. 21)

4. HISTORIE HOSPODÁŘSKÝCH NOVIN

A MF DNES

4.1 Vznik a vývoj Hospodářských novin

Pro druhou polovinu 50. let byl příznačný především dynamický rozvoj časopisecké produkce, a to jednak periodik pro různé skupiny čtenářů, jednak kulturně orientovaných časopisů.

V tomto období se objevila i nová periodika s jiným obsahovým a čtenářským zaměřením. V roce 1957 byl založen ekonomicky orientovaný týdeník *Hospodářské noviny* a v dubnu téhož roku vyšlo jeho první vydání. V době socialismu vycházel tento ekonomický týdeník pod hlavičkou ÚV KSČ. Takto fungoval až do konce roku 1989. V roce 1990 se přeměnil na deník s ekonomicko politickou orientací. V prvním výtisku ze 14. dubna 1957 *Hospodářské noviny* napsaly: „ Je přirozené, že náš tisk je povolán sehrát při prosazování opatření, která mají zvýšit efektivnost národního hospodářství, vysoce aktivní úlohu. To platí tím naléhavěji, že až dosud u nás ekonomická propaganda a zvláště hospodářská publicistika nedržely krok s bouřlivým rozvojem hospodářství. Boj za plnění únorového zasedání ústředního výboru KSČ - toť programový úkol i pro *Hospodářské noviny*. Vždyť není jen shodou náhod, že začínají vycházet právě v těchto dnech“ (Bednařík, Jiráček, Köpplová, Dějiny českých médií, 2011, s. 294) .

V současné době je deník ve vlastnictví mediálního domu *Economia*, a.s., který se zaměřuje na vydávání ekonomických a odborných periodik. Od září roku 2008 patří toto vydavatelství do skupiny podnikatele Zdeňka Bakaly. *Economia* je nejen vydavatelem *Hospodářských novin*, ale také týdeníků *Ekonom* a *Respekt* a dalších 18 odborných titulů. Vedle tištěných periodik provozuje *Economia* také on line zpravodajský server *Ihned.cz*, což je internetová mutace tištěných *Hospodářských novin*. Vydavatelství *Economia*

sídlí v Praze 7 v Dobrovského ulici. Od února 2011 je šéfredaktorem Hospodářských novin Petr Šabata, který po šesti letech vystřídal Petra Šimůnka.

4.2 Vznik a vývoj Mladé fronty Dnes

Dne 22. srpna 1990 byla Mladá fronta zapsána do obchodního rejstříku jako obchodní společnost s názvem MaF, a.s., a od 1. září 1990 vydávala deník pod názvem Mladá fronta Dnes. Samozřejmě, že si ponechala všechna aktiva staré Mladé fronty (mj. seznamy předplatitelů, existující čtenáře a distribuční systém), jejichž hodnota se odhadovala na stovky milionů korun.

Hlavním aktérem na této scéně byl Karel Hvižďala, povoláním strojní inženýr, který jako šestadvacetiletý redaktor Mladého světa absolvoval v Moskvě jednoroční kurs politických věd pro svazácké funkcionáře. Po návratu pokračoval jako redaktor MS až do roku 1971, kdy začal pracovat pro nakladatelství Albatros. V roce 1978 odešel do exilu. Po návratu se stal šéfredaktorem Mladé fronty (později MF Dnes) a předsedou představenstva a.s. MaF, resp. MaFra. Po prodeji Mladé fronty do cizích rukou, se Hvižďala vrátil do Mladého světa jako šéfredaktor a v roce 1999 se stal šéfredaktorem časopisu Týden, který sám založil. Vedle Hvižďaly jsou jako akcionáři známí Petr Šabata, Ondřej Neff (reaktor Mladé fronty 1990-1993), Lubomír Ševčík (autor smutně proslulých ideologických snímků Vítězný lid, 1977 a Velké přání, 1981) a Vojtěch Trapl (spartakiádní funkcionář).

Na podzim roku 1991 probíhala jednání a.s. MaF se zahraničním partnerem o založení společného podniku s předmětem činnosti spočívajícím ve vydávání deníku Mladá fronta Dnes. Dne 31.1.1992 byla založena česko-francouzská společnost MaFra, a.s.. Dne 1. června 1992 valná hromada společnosti za Hvižďalova předsednictví odhlasovala prodej 48 % akcií (jiné prameny udávají 49 %) francouzskému vydavateli Hersantovi. Hlasování proběhlo hladce, nikdo neváhal stát se bez práce milionářem. Každý akcionář

dostal z prodeje 1 100 000 Kčs. Fond dětí a mládeže neviděl z těchto peněz ani haléř.

V době prodeje MF francouzským vydavatelům byla její hodnota odhadnuta na 20,7 milionu dolarů. V listopadu 1994 Hersant prodal svůj podíl, tehdy už většinový, německému koncernu Rheinisch-Bergische Druckerei und Verlagsgesellschaft (RBVG) se sídlem v Düsseldorfu za více než jednu miliardu Kč. RBVG vlastní MF Dnes do dnešního dne. (Konec českého tisku, Bořivoj Čelovský, 2002, s. 30-32)

Vydavatelství Mafra vydává kromě deníku Mladá fronta Dnes, který je v současnosti nejčtenějším seriózním deníkem v ČR s velmi širokou čtenářskou obcí napříč spektrem naší společnosti, další periodika jakými jsou například Lidové noviny a bezplatné periodikum Metro. Vedle tištěného periodika Mladá fronta Dnes vychází i internetová mutace iDnes.cz

PRAKTICKÁ ČÁST

5. SROVNÁVACÍ ANALÝZA – HN a MF Dnes

5.1 Profil publika Hospodářských novin

Vydavatelství Economia, a. s. charakterizuje svůj deník následovně: „Deník Hospodářské noviny patří mezi první soukromé deníky vzniklé po roce 1989. Od pondělí do pátku přináší aktuální zpravodajství se silnými analytickými prvky a komentáři. Ze všech českých deníků dávají HN největší prostor informacím z české i světové ekonomiky. HN mají denně dva aktuální sešity. První obsahuje všeobecné zpravodajství z domova a ze zahraničí, názory a komentáře, kulturní rubriku a sport. Druhou složku Hospodářských novin, Podniky a trhy, tvoří vedle nejlepšího zpravodajství z české i světové ekonomiky a byznysu na našem trhu rubriky Finance, Business Class a Moje HN.“ (<http://economia.ihned.cz/2/obsah-sekce/hospodarske-noviny>)

Podle serveru economia.ihned.cz sestává čtenářská obec Hospodářských novin převážně z osob s vysokoškolským vzděláním, kteří pracují ve středním a vrcholovém managementu, jsou podnikateli nebo odborníky ve svém oboru. Čtenáři deníku žijí nadprůměrně v domácnostech s nejvyšší životní úrovní a mají nadprůměrné osobní i rodinné příjmy. Tito čtenáři si cení obzvláště vyváženého objektivního zpravodajství, bez bulvárních elementů. Čtenáři deníku HN jsou nejvíce pravicově orientovaní.

Redakce Hospodářských novin disponuje kvalitními redaktory, kteří tvoří hlavní jádro těchto novin. Mezi nejzajímavější patří hlavní analytik HN Jindřich Šídlo, komentáři Petra Honzejek, „hostující“ Stanislava Komárek., Jan Bureš a Daniel Anýž. Zajímavé jsou rovněž blogy na IHNED od komentátora Respektu Jana Macháčka nebo příspěvky a komentáře od známého ekonoma Tomáše Sedláčka.

Podle výsledků průzkumu Media Projekt za druhé pololetí roku 2011 jsou HN deníkem se stabilním počtem čtenářů v porovnání s předchozími daty.

Hospodářské noviny měly ve druhé polovině roku 2011 194 tisíc čtenářů.

5.2 Profil publika MF Dnes

Mladá fronta Dnes je bezesporu největším seriózním deníkem v ČR. Z prohlášení na stránkách vydavatelství Mafra vyplývá, že se považují za zcela nezávislé, seriózní a demokratické periodikum. Snaží se o vyvážené a nestranné zpravodajství. Její publikum sestává ze 40 % středoškolského vzdělání, z 20% vysokoškolského vzdělání, 34% bez maturity a zbylých 6% připadá na čtenáře se základním vzděláním. Čtenáři deníku MF Dnes jsou spíše pravocově orientovaní. Nejvýznamnější věkovou skupinou čtenářské obce je kategorie od 30 do 60 let. Tato skupina tvoří přes 60% všech čtenářů deníku.

Vzhledem ke své široké základně čtenářů se nechce deník MF Dnes profilovat pouze v jedné oblasti. V deníku se snaží obsáhnout co nejširší zpravodajství, tak aby oslovili co nejvíce čtenářů napříč spektrem společnosti. V poslední době by se dalo říci, že některé články „zavání“ lehkým bulvárem. Předpokládám, že se tak děje z důvodu udržení nebo navýšení prodejnosti deníku. Obzvláště politické kauzy, které se za poslední rok přetřásaly denním tiskem, měly někdy lehký punc senzacechtivosti. Na druhou stranu je nutno podotknout, že redakce MF Dnes disponuje velmi kvalitními investigativními redaktory jako například Jaroslavem Kmentou, Jankem Kroupou nebo Janou Klímovou. Velmi zajímavé jsou také komentáře od Karla Steigerwalda nebo sloupky Jiřího Stránského. MF Dnes je jedním z mála českých médií, které má oddělení věnující se výhradně investigativní žurnalistice. Případy, které tito investigativní novináři úspěšně odhalili a informovali o nich veřejnost, se staly součástí české historie a redakce i její reportéři za ně získali různé ceny (<http://epaper.mfdnes.cz/o-mf-dnes/nase-uspechy>)

MF Dnes má jako jediný celostátní deník redakci nejen v Praze, ale také ve všech krajských městech, což zajišťuje, že v rámci MF Dnes vychází každý den i speciální sešit popisující život a dění v regionu. O těchto regionálních

přílohách můžeme hovořit jako o faktických **krajských novinách**. Nutno říci, že v krajských přílohách se obsah a styl zpravodajství ještě více přibližuje širokým vrstvám čtenářů, mnoho prostoru zprávy z tzv. černé kroniky, dnes nazývané *krimi zprávy*.

5.3 Ukázka několika zajímavých odhalení MF Dnes

Začátkem roku 2010 přinesla MF Dnes první z řady velkých kauz informujících o podivných machinacích v české armádě. Šlo o znepokojivé zprávy týkající se nákupu **transportérů pandur**, mnohamiliardové zakázky pro českou armádu. Investigativní novinář Janek Kroupa nahrál na skrytou kameru dva bývalé manažery firmy vyrábějící tyto transportéry, kteří otevřeně popisovali, u kterých českých politiků lobovali za zavřenými dveřmi a kolik peněz mělo být i za zakázku vyplaceno.

O několik měsíců později, začátkem září deník zveřejnil nahrávky, na nichž náměstek ministra obrany Jaroslav Kopřiva domlouval **provizi za stamilionovou zakázku nákupu minometů**. Náměstek Kopřiva ve funkci skončil.

V prosinci roku 2010 informoval deník MF Dnes o nahrávkách, které si pořídil vysoký státní úředník Libor Michálek. Záznam ukazoval, jak ho Martin Knetig, poradce ministra životního prostředí Pavla Drobila, přesvědčoval **k finančním machinacím** ve prospěch svého šéfa. Zveřejnění nahrávek vedlo k odstoupení Drobila z funkce ministra a vyvolalo velké napětí ve vládní koalici.

Obr. 1 a 2 : Kauzy MF Dnes Pandury a Finanční machinace

Zdroj: <http://epaper.mfdnes.cz/o-mf-dnes/nase-uspechy/slavne-pripady>

5.4 Porovnání kulturních rubrik MF Dnes a HN

Oba dva deníky se snaží přinášet nejaktuálnější zprávy a informace z různých oblastí z domova i ze zahraničí, i když každý z těchto deníků má trochu jiné složení čtenářské obce. Jak jsem již zmínil v předešlých odstavcích, MF Dnes je zaměřena na širší masy, kdežto HN má přece jen užší čtenářskou obec. Tyto rozdíly je možné vypořadovat nejen v ekonomických rubrikách a politických komentářích, ale také v kulturní rubrice.

MF Dnes se ve své kulturní rubrice soustředí spíše na většinového čtenáře. Kritiky a recenze se nejčastěji zaměřují na mainstreamové filmy, knihy či hudbu. Nicméně kulturní redakce vedená Mirkou Spáčilovou čtenáře dobře a fundovaně informuje o kulturním světě.

HN, na rozdíl od MF Dnes, si více všímají tzv. náročnější literatury a kinematografie, neopomíjí recenzovat počiny na poli vážné hudby a více nás informují o okrajových žánrech v kultuře

5.5 Grafické zpracování a struktura deníků MF Dnes a HN

MF Dnes standardně vychází v barevném provedení v tzv. berlínském formátu. Titulní strana je poměrně dost barevná s červeným dominantním názvem DNES, který je umístěn v horní polovině listu. Na levé straně od DNES je upoutávka na článek, který je uvnitř deníku. Na pravé straně je prostor pro inzerenta. Pod názvem je v malém úzkém obdélníku uveden odkaz na internetovou mutaci www.iDnes.cz a datum vydání. Pod tímto obdélníkem je o poznání větší obdélník, ve kterém je upozornění na zajímavou rubriku nebo přílohy. Následuje velký nadpis události dne, pod kterým jsou umístěné fotografie s příslušným článkem. V dolní polovině jsou „vypíchnuty“ výtažky zajímavých článků z jednotlivých rubrik, které jsou doprovázeny pro větší autenticitu fotografiemi. Grafické zpracování MF Dnes plně koresponduje s cílem oslovit co nejširší čtenářskou obec.

Obr. 3 a 4 : Občan Havel a o Hubnutí

[otevřít ukázkou přílohy](#)

[otevřít ukázkou přílohy](#)

Zdroj: http://zpravy.idnes.cz/denik-mf-dnes-ziskal-dve-oceneni-v-uznavane-soutezi-evropskych-novin-1jw-/domaci.aspx?c=A081208_182554_media_pei

V roce 2008 získala MF Dnes dvě ocenění v uznávané soutěži evropských novin European Newspaper Award.. Pozornost poroty, která byla sestavená z grafiků, novinářů a expertů z celé Evropy zaujaly stránky o filmu

MF Dnes sestává ze čtyř základních sešitů. První sešit obsahuje zprávy z domova i ze světa včetně komentářů. Často v něm můžeme najít někdy i dvě celé strany reklamy nebo inzerce. Druhým sešitem je regionální příloha (Praha, Vysočina, Liberecká, Jihomoravská+Brno DNES atd.) obsahující rozšířené zpravodajství z konkrétního regionu. Ve třetím sešitě najdeme ekonomické zpravodajství a denní přílohy. Čtvrtý sešit přináší zpravodajství ze sportu a kultury a TV program. K těmto čtyřem základním sešitům vychází každý všední den přílohy s rozličnými tématy. Víkendové vydání má rozšířenou strukturu a vychází společně s magazínem Víkend Dnes.

[Zdroj:http://www.mafra.cz/cs/default.asp?y=mafra_all%5Ccs_produkty-a-sluzby_mlada-fronta-dnes.htm](http://www.mafra.cz/cs/default.asp?y=mafra_all%5Ccs_produkty-a-sluzby_mlada-fronta-dnes.htm)

Hospodářské noviny vycházejí také v barevném berlínském formátu jako MF Dnes a ačkoliv jsou barevné, již na první pohled je patrné, že se snaží o seriózní vzhled. Horní polovině titulní strany dominuje název HOSPODÁŘSKÉ NOVINY, který je umístěn v modrém a poměrně širokém obdélníku rozprostírající se přes celou šíři listu. Nad názvem jsou po stranách upoutávky na články, které se nacházejí uvnitř deníku a v magazínu deníku iN. Pod názvem HOSPODÁŘSKÉ NOVINY je umístěn velkým písmem nadpis hlavní události dne s příslušným článkem. V dolní polovině jsou dva obdélníky se začátky článků, které se váží ke dvěma různým tématům. Po celé pravé straně se táhne sloupek s komentáři, který začíná těsně pod názvem deníku.

Hospodářským novinám vycházejí denně dva aktuální sešity. První obsahuje všeobecné zpravodajství z domova a ze zahraničí, názory a komentáře, kulturní rubriku a sport. Druhou složku HN, Podniky a trhy, tvoří vedle zpravodajství z české i světové ekonomiky a byznysu rubriky Finance, Business class a Moje HN. Zajímavou rubrikou se mi zdá Business class, která se denně zabývá jednou specifickou oblastí, jež je dále hlouběji analyzována na

Strán
ky
MF
DNE
S o
filmu
Obča
n
Havel
či
stránk
y o
hubn
utí
vzbud
ily
pozor
nost
porot
y
sestav
ené z
grafik
ů,
novin
ářů a
exper
tů z
celé
Evrop
y. V
uznáv
ané
evrop
ské
novin
ové
soutě
ži
Europ
ean
News
paper
Award
d
získal
deník
MF
DNE
S
oceně
ní
hned
ve
dvou
kateg
oriích

portálu www.ihned.cz

Středeční barevný magazín iN je z mého pohledu určen pro vyšší střední vrstvu, která se v něm může dočíst o stylovém cestování, vyšší gastronomii, designu a o finančně náročnějším trávení volného času. Nesmí chybět televizní program.

V pátek vychází magazín Víkend, který svým zaměřením na společnost, kulturu, architekturu a zajímavosti z vědy zaujme zřejmě širší okruh čtenářů nežli středeční In. (<http://economia.ihned.cz/2/obsah-sekce/hospodarske-noviny>)

5.6 Porovnání nákladů a čtenosti Hospodářských novin MF Dnes od roku 2006 do roku 2010

Tab. 6: porovnání nákladu tisku

Název	periodicita	Prodaný náklad				
		2006	2007	2008	2009	2010
HOSPODÁŘSKÉ NOVINY	deník 5x	62 797	59 986	57 390	54 285	44 225
MLADÁ FRONTA DNES	deník 6x	303 355	301 644	291 711	256 118	239 646

Zdroj: <http://www.rocenkaunievydavatelu.cz/2011/>

Tab. 7: porovnání čtenosti deníků

	periodicita	Čtenost 2010	Čtenost 2009	Čtenost 2008	Čtenost 2007	Čtenost 2006
HN	deník 5x	187 000	201 000	223 000	190 000	205 000
MF Dnes	deník 6x	847 000	973 000	1 076 000	1 122 000	1 096 000

Zdroj: <http://www.rocenkaunievydavatelu.cz/2011/>

6. ZHODNOCENÍ ANALÝZY

Na základě provedené analýzy lze konstatovat, že oba dva deníky jsou velice stabilně zabydleny na našem trhu. MF Dnes je opravdu suverénně nejprodávanějším českým seriózním deníkem s dobře vyváženými rubrikami s cílem zaujmout a oslovit co nejširší masu a být i „regionální“ a ne pouze „centralistický“ deník. Pro naplnění těchto ambic se MF Dnes chťe nechtě někdy pohybuje na hranici serióznosti a bulváru. Většina reportáží, článků a komentářů jak z domova i ze zahraničí jsou přinášeny profesionálně, nicméně autor se nemůže ubránit dojmu, že někdy zbytečně vyvolávají hysterii a zveličují některé kauzy. V ekonomicko politických tématech přináší plošné informace, které jsou jen v minimu případech podrobeny detailnějšímu rozboru, ale i tady je zcela evidentní, že čtenáře MF Dnes nezajímají například podrobnosti ohledně čínské firmy Huawei, která se snaží prosadit své zájmy v Austrálii. Čtenáře deníku zajímají zprávy nějakým způsobem ovlivňující chod jejich běžného denního života a samozřejmě korupční kauzy, které MF Dnes, díky svým výborným investigativním novinářům, rozkrývá a přináší pro své čtenáře. Těch bylo a stále je opravdu hojně, takže v tomto směru je čtenář plně uspokojován. MF Dnes si za poslední léta prošla řadou grafických změn a autor se domnívá, že grafická úprava novin nepůsobí nijak lacině a ani příliš sofistikovaně, což autor předpokládá, je záměrem redakce. Jediné co by se opravdu dalo MF Dnes vytknout, je přílišný prostor pro inzerci a PR články. Zde se autor domnívá, že by mohlo vedení redakce trochu ubrat a než-li věnovat dvě plné stránky reklamě, využít je třeba pro kulturu. Jinak celkový dojem je dobrý a autor MF Dnes plně uznává i s jeho klady a zápory. Nutno podotknout, že těch kladů je mnohem více.

HN vystřídaly, a to zcela pochopitelně, MF Dnes na postu nejserióznějšího deníku v Čechách. Deník přináší velmi podrobné ekonomicko-politické zpravodajství z domova i ze světa. Vzhled deníku i barevné provedení je zcela v souladu s očekáváním jejich čtenářů. Deník cílí na střední a vyšší třídu obyvatelstva, kterou se mu daří získávat a udržet. HN působí velmi vyváženým a kompaktním celkem.

ZÁVĚR

Cílem této práce bylo zmapovat spletitou cestu vývoje periodického tisku od jeho úplného začátku až po současnost. Na této cestě se autor v krátkosti snažil vystihnout a popsat odlišný vývoj tisku u nás a v Evropě do konce 19. století. Podrobněji se zabýval vývojem periodického tisku od vzniku samostatného Československa až po současnost. Na dvou denících chtěl poukázat na odlišnosti struktury a podávání zpráv v dnešním, informacemi přeplněném světě. Autor čerpal z různých a na sobě nezávislých zdrojů, aby poskytl co možná nejobektivnější obraz periodického tisku v Čechách.

Ne vždy bylo snadné dohledat správné informace, tak aby měly kýženou vypovídající hodnotu. Přes veškeré překážky, způsobené buď nedostatkem času nebo nedostupností potřebných informací se dílo podařilo. Autor se domnívá, že jeho práce je vyvážená a v jistém slova smyslu obohacující. Troufá si tvrdit, že obzvláště pro ty lidi, kteří se o vývoj tištěných médií příliš nezajímají, by mohla být dobrou příručkou o podobě zrození a vývoji tisku.

Na druhou stranu si autor plně uvědomuje, že jisté pasáže jeho práce by mohly být více detailně propracované a o mnohé zdroje obohacené.

Autor pevně věří, že tištěná média přežijí éru ipadů, chytrých telefonů a kdo ví jakých dalších „skvělých“ elektronických zařízení, a zůstanou s námi alespoň stejně dlouhý čas, jakým nás provázely doposud.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ

Bořivoj Čelovský, *Konec Českého Tisku*, Vyd. 2. Šenov u Ostravy: Nakladatelství Tilia, 2002, ISBN 80-86101-51-7

Bořivoj Čelovský, *Strážce nové Evropy, Prapodivná kariéra novináře Emanuela Vajtauera*, Vyd. 1. Šenov u Ostravy :Nakladatelství Tilia, 2002, ISBN 80-86101-64-9

Denis McQuail, *Úvod do teorie masové komunikace*, Vyd. 4. Praha: Portál, s.r.o., 2009, ISBN 978-80-7367-574-5

Jakub Končelík, Barbara Köpplová, Jitka Kryšpinová, *Český tisk pod vládou Wolfganga Wolframa Von Wolmara*, Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2003, ISBN 80-246-0591-0

Jan Jirák, Barbara Köpplová, *Masová média*, Vyd. 1. Praha: Portál, s.r.o., 2009, ISBN 978-80-7367-466-3

Jan Jirák, Barbara Köpplová, *Média a společnost*, Vyd. 1. Praha: Portál, s.r.o., 2003, ISBN 80 7178 697 7

Ladislav Köppl, Barbara Köpplová, *Dějiny světové žurnalistiky I , Celý svět je v novinách*, Vyd. 1. Praha: Vydavatelství a nakladatelství Novinář, 1989, ISBN 80-7077-216-6

Milena Beránková, Alena Křivánková, Fraňo Ruttkay, *Dějiny československé žurnalistiky III. díl*, Vyd. 1. Brno: Vydavatelství a nakladatelství Novinář, 1988 číslo Š 586/1987-30

Petr Bednařík, Jan Jirák, Barbara Köpplová, *Dějiny Českých Médii*, Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, a.s., 2011, ISBN 978-80-247-3028-8

Online odkazy

<http://economia.ihned.cz/2/obsah-sekce/hospodarske-noviny>

<http://epaper.mfdnes.cz/o-mf-dnes/nase-uspechy>

<http://epaper.mfdnes.cz/o-mf-dnes/nase-uspechy/slavne-pripady>

http://zpravy.idnes.cz/denik-mf-dnes-ziskal-dve-oceneni-v-uznavane-soutezi-evropskych-novin-1jw-/domaci.aspx?c=A081208_182554_media_pei

http://www.mafra.cz/cs/default.asp?y=mafra_all%5Ccs_produkty-a-sluzby_mlada-fronta-dnes.htm

<http://www.rocenkaunievydavatelu.cz/2011/>

<http://www.rocenkaunievydavatelu.cz/2011/>

SEZNAM TABULEK

TAB. 1: POČET POLITICKÝCH DENÍKŮ (LISTŮ VYCHÁZEJÍCÍCH DENNĚ ČI 2-4X TÝDNĚ) V ČECHÁCH A NA MORAVĚ V LETECH 1926-1930	25
TAB. 2: VÝVOJ NÁKLADŮ NĚKTERÝCH LEGÁLNĚ VYCHÁZEJÍCÍCH PERIODIK V OBDOBÍ 1938-1943	31
TAB. Č. 3 :DVA MODELY MOCI MÉDIÍ	37
TAB. Č. 4 :KRAJSKÉ DENÍKY V 60. LETECH	41
TAB. Č. 5 NÁKLADY DENÍKŮ 1968 – 1972	44
TAB 6.: POROVNÁNÍ NÁKLADU TISKU	58
TAB 7.: POROVNÁNÍ ČTENOSTI DENÍKŮ	59

SEZNAM OBRÁZKŮ

OBR.1 :KAUZA MF DNES PANDURY	56
OBR. 2 :KAUZA MF DNES FINANČNÍ MACHINACE	56
OBR. 3 :OBČAN HAVEL	57
OBR. 4 :O HUBNUTÍ	57

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Karel Borek

Obor: Sociální a mediální komunikace

Forma studia: Kombinované

Název práce: České celostátní deníky a jejich čtenáři

Rok: 2012

Počet stran: 53

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulů české literatury a pramenů: 9

Počet internetových zdrojů: 7

Vedoucí práce: RNDr. Jaroslav Huk, CSc.